

θάλου λυθῆναι κατὰ θεὸν καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ὡς αὐτῷ φίλον διαδει-
χθῆναι· οὐ γὰρ χάρις εἶναι μετὰ τῆς ἀγάπης σου.

7.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῆ

Εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ ἐν τῇ θεοσώτῳ καὶ περιφανεί πόλει Θεσσαλονίκη εὐγενέστα-
τοι ἄρχοντες, ὅσοι τοῦ πρώτου γένους καὶ τῆς ἐνδόξου καὶ λαμπρο-
τάτης φυλῆς καὶ ὅσοι τοῦ ἱερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ καταλόγου καὶ
ὅσοι τῆς σεμνῆς καὶ περιδόξου πολιτείας καὶ ὅσοι τοῦ ἰδιωτικοῦ συ-
στήματος καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας τοῦ Κυρίου λαοῦ ὁ χριστῶνιμος, τέκνα
ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔλεος καὶ
ἄλλο πᾶν ἀγαθὸν ὁμοῦ καὶ σωτήριον ἐπεύχεται ὑμῖν ἅπασιν ἢ με-
10 τριότης ἡμῶν ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος.

Προέγραψα τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ὅτι μετὰ μικρὸν ἐπανελεύσομαι,
θεοῦ βουλομένου· ὃ καὶ γενέσθαι ἔμελλεν, εἰ μὴ τις ἡμᾶς ἀρτίως ἐκώ-
λυσεν αἰτία, μὴ δυνατῶς ἔχουσα παροφθῆναι. Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ κατὰ
τὸ παρὸν τοῦτο δὴ τὸ ἐπανελθεῖν ἐγένετο, ἀλλ' ἔσται μετ' ὀλίγον θεοῦ
15 συνεργούντος. Ἡμεῖς οὖν εἰ καὶ μὴ παρόντες τῶν συμβαινόντων ὑμῖν
ἐκ τοῦ πολέμου κοινωνοῦμεν ἀνικαρῶν, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἀλγοῦμεν καὶ
τὴν ψυχὴν καὶ τὰ σπλάγχνα θακνόμεθα ἐκάστου τὴν παρ' ὑμῶν πι-
κρίαν ἰδίαν ἠγούμενοι καὶ οὕτω πάσχοντες τῇ μνήμῃ τῶν συμπιπτόν-
των ὑμῖν καθ' ἐκάστην ἀνδρῶν, ὥσπερ εἰ καθ' ἡμῶν αὐτῶν τὰ τῶν
20 πολεμίων ἐδεχόμεθα βέλη. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν σαρκικῶν πατέρων εὐροί
τις ἂν οὐκ ὀλίγους αἵρουμένους τὰς προκειμένας τοῖς παισὶ βρασάνους
προθύμως ἐφ' ἑαυτῶν ἀναδέχασθαι, ἵνα τοῖς τέκνοις πολλαχόθεν τὸ

3. τῇ BO : τῆ A 5. καταλόγου BO : κατὰ λόγον A 6. πολιτείας B :
πολιτείας κατὰ διόρθωσιν γραμμῶν τινῶν ἀδιαγνώστων O : πολιτείας ἐκ τοῦ
πολιτείας A 7. ἅπας B : ἅπας OA 11 (καὶ κατωτέρω). μεταμικρῶν BOA
14. μετ' ὀλίγον BO : μετολίγον A 16. ἀνικαρῶν BA : ἀνικαρῶν O ἧττον
BO : ἧττον ἧττον A 17. σπλάγχνα BO : σπλάγχνα ἐκ τοῦ σπλάγχνα A
ἐκάστου BA : ἐκάστου O 19 (καὶ κατωτέρω). καθ' ἐκάστην BOA ἀν-
δρῶν B : ἀνδρῶν OA 21. τις O : τίς BA οὐκ ὀλίγους BA : οὐκ ὀλίγους O

ἀπονον πραγματεύσονται, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν, τῶν
 θεία δυνάμει καὶ χάριτι τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἠνωμένων παισίν, ὧν πολλοὺς
 ἔχομεν ὄραν ἡδῶς καὶ αὐτὴν προειμένους τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν οἰ-
 κείων παίδων. Ὅσω γὰρ σαρκὸς καὶ θείου πνεύματος τὸ διαφέρον,
 τοσοῦτον οἱ κατὰ πνεῦμα πατέρες τῶν ἐκ σαρκὸς θερμότεροι πρὸς ὃ
 τὴν εἰς τοὺς παῖδας διαθέσιν. Ἐὶ δέ τις διὰ τὴν ἡμετέραν ἀναχώρησιν
 μὴ τοῦτο δῶσει καὶ ἐφ' ἡμῶν, ἐγὼ μὲν ἀντιλέγειν οὐ βούλομαι, ὃ δὲ
 τὰ πάντα εἰδὼς θεὸς, αὐτὸς οἶδε καὶ περὶ ἡμῶν, ὅτι καὶ ἀποστάντες
 τὴν τῶν ἀλλοθιῶν πατέρων ἐσώζομεν στοργῇ καὶ καθ' ἐκάστην ὑπὲρ
 ὑμῶν ἐδεόμεθα τοῦ θεοῦ, καὶ εἶπερ ἡμῶν ἀποθανόντων λυθῆναι ἡμᾶς 10
 προῦκειτο τῶν λυπούντων, προθύμως ἂν ἐποιούμεν καὶ τοῦτο, μηδὲ
 ἡμῶν αὐτῶν φειδόμενοι διὰ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Ἡ γὰρ κατὰ θεὸν
 ἀναχώρησις οὐ διάζευξις ἐστὶν ὧν τις ἀφίσταται, ἀλλ' ἔνωσις μᾶλλον.
 Τότε γάρ, οἴμαι, δικαίως ἂν τις ὑπεύθυνος νομισθεῖη, ὅταν σωματικῆς
 ἀναπύσεως ἕνεκεν τοὺς πνευματικοὺς παῖδας παρίδῃ ἄλλως τε εἰ 15
 τῶν ἀναμφιδόλων ἦν, ὡς, εἴ γε ἡμεῖς αὐτόθι παρεμένομεν, ἐμένετε ἂν
 καὶ ὑμεῖς ἀπηλλαγμένοι τῶν δεινῶν, οὐκ ἔξω πάντως αἰτίας τὰ καθ'
 ἡμᾶς. Δῆλον δὲ ὅν μήτε παρόντας ἡμᾶς στήσαι δύνασθαι τὰ δεινὰ,
 μήτε αὐξῆσαι, οὐκ ἐπιζήμιος ἢ ἀναχώρησις. Πλὴν ἐπὶ τοῦ παρεληλυ-
 θότος πολλὰ λέγειν οὐκ ἀναγκαῖον. Ἄ δὲ εἰ παρὼν ἐτύγγανον εἰς- 20
 ηγεῖσθαι ὑμῖν ἔμελλον καὶ πατρικῶς ὑποδεικνύειν ὅσα θεοφιλή καὶ
 τοῖς κεκτημένοις ἀσφαλῆ καὶ σωτήρια, ταῦτα καὶ ἀπὼν ποιεῖν προ-
 τρέπω καὶ εὐχομαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἅπερ, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἶ-
 πεῖν, τὰ κατὰ θεὸν ἐστὶν ἔργα καὶ ἢ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τήρησις,
 ἵν' ἐκ τῆς θεοφιλοῦς ὑμῶν πολιτείας ἴλεων ἐργασάμενοι τὸν θεόν, τὸν 25
 παρ' αὐτοῦ ἐπισπάσῃσθε ἔλεον, δι' οὗ δυνησόμεθα τῶν πιεζόντων ἀπ-
 ἀλλαγῆσεσθαι ἀλγεινῶν. Οὐδὲ γὰρ εἰ πολεμικοῖς μόνον ἔργοις προσ-
 κείμενοι καὶ περὶ ταῦτα πονοῦντες ἀεὶ καὶ ἀγρυπνοῦντες ἐκεῖνα παρ-
 ορῶντες διατελεῖτε, δι' ὧν ὁ τοῦ θεοῦ προσγίνεται ἔλεος, συνήσεσθέ

2. π.ισίν ὧν OA : παισὶ προεταθέντος εἰτα ἄλλη χειρὶ ἢ ἐν τέλει καὶ ὧν ἀνω-
 θεν B 10. ἐδεόμεθα BO : ἐδεόμεθα ἐκ τοῦ δεόμεθα A 13. ἀναχώρησις
 BO : ἀναχώρησις ἐκ τοῦ ἀναχώρησις A 15. ἕνεκεν BO : ἕνεκεν A 17. ἡμεῖς

BOA ἀπηλλαγμένοι OA : ἀπηλλαγμένοι τοῦ ἀνωθεν ἄ γραφέντος ἄλλη χειρὶ B
 19. οὐκ ἐπιζήμιος BA : οὐκεπιζήμιος O ἀναχώρησις BO : ἀναχώρησις A
 20. οὐκ ἀναγκαῖον B : οὐκἀναγκαῖον OA 21. ἡμῖν B : ἡμῖν OA
 22. τοῖς BO : τῆς A ἀπὼν BA : ἀπὼν ἐκ τοῦ ἀπὼν O 25. ἴλεων BO :
 ἴλεον A 26. πιεζόντων B : πιεζόντων OA 27. οὐδὲ γὰρ BO : οὐδεγάρ A
 29. συνήσεσθαί BOA

E. γ. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΠ. Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ποτε λύσιν εὑρεῖν τῶν ἀνιαρῶν· οὔτε γάρ φησι τοῦ θέλοντος οὔτε τοῦ
 τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεούντος θεοῦ· ἵνα τοίνυν τὸν θεῖον εὑρητε
 ἔλεον, γίνεσθε κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον ἐλεούντες ἐν ἰαρότητι, τὴν
 ἀγάπην ἔχοντες ἀναπόκριτον, ἀποστρυφόντες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι
 5 τῇ ἀγαθῇ, τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι, τῷ Κυρίῳ δου-
 λεύοντες, τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ θλίψει ὑπομένοντες, μηδενὶ κακὸν
 ἀντι κακοῦ ἀποδίδοντες, προσοσόμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώ-
 πων, εἰ δυνατόν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. Δύναται δέ τις
 τὴν κτίσιν τῶν θεαρέστων τούτων πορίσασθαι πράξεων, ἐπειδὴν τῷ
 10 τῆς σαρκὸς οὐχ ὑποπίπτει φρονήματι, ἀλλὰ τῷ τοῦ πνεύματος, διότι
 τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς φησὶν Ἀπόστολος, ἐχθρὰ εἰς θεόν, ὃ
 δ' ἐκεῖνα διαπραττόμενος, δι' ὧν ἐχθρὸς γίνεται θεῷ, οὔτε τι κτᾶται
 τῶν ἀγαθῶν καὶ βλαβῶν ἑαυτῷ καθίσταται πρόξενος. Καὶ καθάπερ
 ὁ ἡμέτερος προπάτωρ, ὅτε σαρκικὰ φρονεῖν παρεσύρη, τότε καὶ θεοῦ
 15 ἐξέπεσε καὶ θάνατον ἐτρόγγησεν, οὕτω καὶ νῦν ὁ τοῖς τῆς σαρκὸς
 ὑπέικων θελήμασιν ὀλεθρον ἑαυτῷ καὶ θάνατον κατασκευάζει. Τὸ γὰρ
 φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ
 εἰρήνη. Οὐ μόνον δὲ παρὰ μὲν τῆς σαρκικῆς προσπαθείας καὶ φαύλης
 διαίτης ὁ αἰώνιος τίκτεται θάνατος, παρὰ δὲ τῆς πνευματικῆς καὶ
 20 θεοπρεποῦς γνώσεως τῆς ἐκ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας προσγινομένης
 ἢ ἀτελεσύτης φύεται ζωὴ καὶ ἡ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα καὶ πάντοτε
 διακμένουσα εἰρήνη, ἀλλὰ πρὸς τοῖς αἰώνιοις τούτοις καὶ ὁ ὀρμώμενος
 οὗτος θάνατος καὶ ἡ ἐνταῦθα ζωὴ καὶ εἰρήνη παρ' ἑκατέρων δὴ τού-
 των τῶν εἰρημένων, τῆς σαρκὸς, λέγω, καὶ τοῦ πνεύματος, καταλλή-
 25 λως ἀπογεννῶνται. Θνήσκουσι γὰρ ἐλεεινῶς ἐνθάδε καὶ ἄνθρωποι, μο-
 χθηρᾶ τῆς σαρκὸς χρώμενοι συνηθείᾳ ἢ συγχωρήσει θεοῦ διὰ τὴν
 πονηρίαν βραβείοις διαφθειρόμενοι ἢ τῇ τῆς δικίτης ἀμετρίᾳ κακῶς
 ἀπολλύμενοι καὶ πρὸ καιροῦ· ὡσαύτως τοῖς πνευματικῶς τὸν βίον
 ἀνούουσι καὶ ἡ παροῦσα ἐπεκτείνεται ζωὴ καὶ εἰρήνην κἀνταῦθα χα-
 30 ρίζεται.

Εἰ οὖν ἐν τῷ παρόντι καὶ ζωὴν ἡμεῖς ἔχειν ἄλυπον ἐφιέμεθα καὶ

1. ἀνιαρῶν B : ἀνείρων OA 12. οὔτε BOA 14. φρονεῖν B : φρο-
 νῆ OA 15. θάνατον BO : θανάτων A τοῖς B : τοῖς OA 16. ἐπέικων
 BO : ἐπέικων ἐκ τοῦ ἐπέικων A ὀλεθρον B : ὀλεθρον OA κατασκευάζει B :
 κατασκευάζει OA 20. θεοπρεποῦς BO : θεοπρεποῦς ἐκ τοῦ θεοπρεποῦς A
 25. ἀπογεννῶνται BO : ἀπογεννῶνται A 26. συνηθεία B : συνήθεια OA
 27. ἢ BA : ὃ O τῇ BO : τῆς A 28. πρὸ καιροῦ B : προκαιροῦ OA
 29. ἀνούουσι BA : ἀνούουσιν O

εἰρήνην χαρᾶς γέμουσαν, σκεπτόον, ἀδελφοί, κατὰ πνεῦμα φρονεῖν, κατὰ πνεῦμα διάγειν· τοῦτο δὲ ἔστιν ἐκ τοῦ φεύγειν τὰς φάυλας ἡδονὰς καὶ τῆς σαρκὸς πράσσειν μὴ ποιεῖσθαι πρὸς ἐπιθυμίας, ἀλλ' ὅλους εἶναι καθαρούς καὶ προθύμους πρὸς τὰ θεῖα θελήματα, ἀπὸ τε τῆς ἐξαγγελίας καὶ ἀποθέσεως τῶν πεπλημμελημένων, ἀπὸ τῆς συνεχοῦς 5 μεταλήψεως τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων, τῆς πρὸς τοὺς πένητας εὐποιίας, τῆς πρὸς τοὺς πάσχοντάς συμπαθείας, τοῦ μίσους καὶ φθόνου καὶ καταλαλιᾶν τῆς ψυχῆς ἀπαλείφειν, τοῦ τὴν ἀδικίαν ἀπκταν καὶ φιλακικίαν ἀπωθεῖσθαι, τοῦ δικαιοσύνην καὶ ἀγάπην καὶ ἔλεον ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν περιποιεῖσθαι. Ταῦτά ἐστιν ἡ πνευματικὴ κατὰ Χριστιανούς πολιτεία· δι' αὐτὴν καὶ ζωῆς καὶ εἰρήνης ἀληθινῆς ἀπολαύομεν ἀνθρώποι. Ὡς εἰσὶν οὖν, ἐπειδὴ νῦν τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀπέστημεν πολιτείας, διὰ τοῦτο καὶ παρὰ τῶν βαρβάρων σφαγὰς ἔχομεν διηκεῖς καὶ θανάτους καὶ πολέμου γέμομεν αἰεὶ παρ' αὐτῶν καὶ συγχύσεως. 15

Ἀναγκαῖον οὖν, ἀγαπητοί, δι' ἔργων θεοφιλῶν ἐξιλεώσασθαι τὸν μόνον δεσπότην, ἵνα καὶ τὴν ἐπενεχθεῖσαν ἡμῖν παρ' αὐτοῦ μάστιγα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φύγωμεν. Εἰ γὰρ παροργίσαντες τὸν θεὸν μαστιζόμεθα, πάντως εἰ θεραπεύσομεν αὐτὸν καὶ τῆς μάστιγος ἀπαλλαγησόμεθα καὶ δωρεῶν, ἐπειδὴ φιλόανθρωπος ἐστίν, ἀξιοθησόμεθα. Ἐτι 20 δὲ καὶ ὁ πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην καὶ γλώττη καὶ γράμμασιν ὡμίλησα, τὸ δὲ ἐστίν ἡ πρὸς τὸν κραταῖον καὶ ἅγιον ἡμῶν αὐθέντην καὶ βασιλέα εὐνοϊκωτάτη καὶ δουλικὴ διάθεσις τῶν ὀφειλομένων, καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς τηρεῖσθαι τῆς προθυμίας, εἰδόμενος ὡς ἡ πρὸς αὐτὸν ἀδολογία καὶ καθαρὰ πίστις εἰς τὸν θεὸν διαβαίνει καὶ ὁ 25 τοῦτον παραπικραίνων ὡς εἰς θεὸν προσκρούει. Θεοῦ γὰρ ἐστὶ διάκονος, καὶ ὁ ἀντιτασσόμενος αὐτῷ τῇ τοῦ θεοῦ φησιν ἀνθέστηκε διαταγῇ. Ὡς οὖν χαλεπώτατον κατὰ θεοῦ μάχεσθαι, οὕτω σφαλερόν καὶ ὀλέθριον βασιλεῖ μὴ ὑποπίπτειν ἀγίῳ. Καθάπερ γὰρ οἰκία, ἕως ἂν ἡ τοῖς κίονσιν ἢ τοῖς στύλοισι, ἐφ' ὧν ἐρείζεται, προσηνωμένη καὶ ἀδιάσπαστος, ἀσειστος μένει καὶ τὴν λειτουργίαν ἀποδίδωσι τοῖς δεσπό-

2-3. ἡδονὰς B : καὶ ἡδονὰς OA 3. ὅλους B : ὁ O : ὁ A 5. ἀπὸ τῆς B : ἀποτῆς OA 6. ἀπορρήτων BA : ἀπορήτων O 8. καταλαλιᾶν BO : καταλαλιᾶν ἐκ τοῦ καταλαλιᾶν A 10-11. χριστιανούς B : χριστιάνους OA 16. δι' ἔργων BA : διέργων O 21. ὁ BA : ὁ O 21-22. γράμμασιν BO : γράμμασιν A 22. ὡμίλησα BO : ὡμίλησα ἐκ τοῦ ὡμίλησα A 23. εὐνοϊκωτάτη B : εὐνοικωτάτη OA 25. τὸν BA : λέγει O 26. γὰρ BA : γὰρ O 30. κίονσιν OA : κίονσιν ἐκ τοῦ κίωσιν B

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΝΩΝ ΤΟΜ. Θ'.

ταίς, τῶν δὲ καταχόντων χωρισθεῖσα στηριγμάτων καταπίπτει καὶ
 διακθελίρεται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ὑπηκόων πρὸς βασιλέα, μένοντες μὲν
 οἱ ὑπὸ χεῖρα τούτῃ συγδεδεμένοι καὶ ἀδιάρρηκτοι, τὸ ἀσφαλὲς ἔχουσι
 καὶ ὀλέθρου εἰσὶν ἄνωτεροι ἐκπεπτωκότες δὲ αὐτοῦ καὶ διασεισθέν-
 5 τες, πρὸς κίνδυνον τελευτῶσι καὶ ἀπώλειαν. Βάσεως γὰρ τόπον ὁ βα-
 σιλεὺς ἔχει, ὡς καὶ ἡ ἐπωνυμία παρίστησι, καὶ ὁ τῆς βάσεως ἐκπε-
 πτωκὼς οὐ δύναται μένειν ἀκίνδυνος. Διὰ ταῦτα ἐμμένειν ἡμᾶς ἀνγκυ-
 κῆριον τοῖς αὐτοῦ ἐπιτάγμασι καὶ πάντα τρόπον σπεύδειν ἀσιστον
 διασωθῆναι τὴν μετ' αὐτοῦ ἔνωσιν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν πολλα-
 10 χόθεν ἐπιχειρεῖν ἐπιδείκνυσθαι. Ὡς περ οὖν τὸν θεὸν θεραπεύοντες καὶ
 τῷ σώματι πονοῦμεν, ἰδρωτὰς χέοντες ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ χρήματα, καὶ
 πάντα τὰ ὄντα κενοῦμεν, τὸν ἴσον τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ θειοτάτου βασι-
 λέως διενεργεῖν ὀφείλομεν. Ἀποδιδόντες οὖν οὕτω τῷ βασιλεῖ τὰ εἰ-
 κότα, ταχέως οἶμαι, καὶ κατὰ βαρβάρων τρόποιον στήσομεν καὶ θεῶν
 15 ἄρωτων ἀπολαύσομεν· εἰ δὲ καὶ ἡ μάστιξ ἔτι μένει, τὰ δέοντα ἡμῶν
 ἀσπληροῦντων, ἀλλὰ καὶ οὕτως εὐχαριστεῖν ἀνάγκη τῷ θεῷ, πρὸς
 ὠφέλειαν ἡμετέραν πραγματευομένη. Πᾶσα γὰρ φησι παιδεία πρὸς
 μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης, ὕστερον δὲ καρπὸν
 εἰρηλικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. Εὐ-
 20 χαρίστως οὖν, ἀδελφοί, τὴν παροῦσαν καρτερήσομεν παιδείαν, ἵνα καὶ
 τῶν παρὰ θεοῦ καρπῶν ἐπιτύχωμεν νῦν τε καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ὡν εἴη
 πάντας ἡμᾶς ἀξιοθῆναι τῇ χάριτι αὐτοῦ καὶ φιλάνθρωπία.

Τὸ αὐτὸ ἐγράφη Σεπτεμβρίου ἰδ' Ἰνδικτιῶνος θ' κ.

3. ὑπὸ χεῖρα ΒΑ : ὑποχεῖρα Ο 4. ὀλέθρου Β : ὀλέθρου ΟΑ 5. τελευ-
 τῶσι ΒΑ : τελευτῶσι ἐκ τοῦ τελευτῶσι Ο 7. διαταῦτα ΒΟΑ 10. ὡς-
 περ ΒΟ : ὡς περ Α 11. πονοῦμεν ΒΟ : ποιούμεν Α 13. διενεργεῖν Β :
 διενεργεῖν ΟΑ 14. ὀφείλομεν ΒΑ : ὀφείλομεν Ο 15. μένει ΒΟ : μένει Α
 17. ὠφέλειαν Β : ὀφέλειαν Ο : ὀφέλειαν ἐκ τοῦ ὠφέλειαν Α 19. αὐτοῖς ΒΟΑ
 20. καρτερήσομεν ΒΟΑ 21. τε Ο' : τὲ ΒΑ 23. σεπτεμβρίου Ο' : σε-
 πτεβρίου ΒΑ 24. θ' κ ΒΑ : θ' κ Ο

8.

**Τοῦ αὐτοῦ ἐτέρα ἐπιστολὴ εἰς τοὺς αὐτοὺς
ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.**

Οἱ ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ περιφανεῖ πόλει Θεσσαλονίκῃ εὐγενέστατοι ἄρχοντες ὄσοι τοῦ πρώτου γένους καὶ τῆς ἐνδόξου καὶ λαμπροτάτης φυλῆς καὶ ὄσοι τοῦ ἱερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ καταλόγου καὶ ὄσοι τῆς σεμνῆς καὶ περιδόξου πολιτείας καὶ οἱ τοῦ ἰδιωτικοῦ συστήματος καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας τοῦ Κυρίου λαὸς ὁ χριστεπώνυμος, τέκνα ἐν 5 Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔλεος καὶ ἄλλο εἶ τι ἀγαθὸν ὁμοῦ καὶ σωτήριον ἐπεύχεται ὑμῖν ἅπασιν ἢ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος.

Πεπληροφόρημαι, ὅτι ποθεῖτε περὶ πολλοῦ τὴν ἡμετέραν ἐν ὑμῖν παρουσίαν· καὶ πείθει με πρὸς τοῦτο ἡ ἀβολὸς εὐνοία καὶ τὸ εἰλικρινές 10 καὶ δικάπυρον σέβας ὃ περὶ ἡμᾶς ἐπιδεικνυσθε συνόντας καὶ προσδιαλεγομένους ὑμῖν καὶ ἔτι ἢ τῶν εἰς ἡμᾶς ἐξ ὑμῶν παραγινομένων ἀπαγγελία σαφεστάτη διὰ βεβαιωτικῶν καὶ ἀναντιρρήτων βημάτων, ὅπως μεγίστην τρέφετε καὶ νῦν ἔφεισιν θεᾶς ἕνεκεν ἡμετέρας. Τὸ δὲ 15 μείζον, ἐξ ἡμῶν αὐτῶν τὴν εἰς τοῦτο κερκτῆμεθα πίστιν· ποθοῦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην καὶ ἰδεῖν συνήθως καὶ ὁμιλῆσαι καὶ εὐλογῆσαι καὶ ἀγιάσαι καὶ συνεύξασθαι καὶ συνάφασθαι πρὸς ἀγιασμόν τε καὶ σύστασιν πραγμάτων ἱερῶν τε καὶ κοινῶν καὶ παντοῖαν ἄλλην πνευματικὴν εὐφροσύνην καὶ τέρψιν συνευφρανθῆναι, καὶ τοῦτο 20 διηνεκῶς κατὰ νοῦν στρέφομεν τε καὶ ἀνελίττομεν καὶ ἡμέρας σχε-

8. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ Τοῦ αὐτοῦ — κωνσταντινουπόλεως O : Τοῦ αὐτοῦ ἐτέρα εἰς τοὺς αὐτοὺς A : λαίπαι B

3. ἱερατικοῦ BO : ἱερατικοῦ κατὰ διορθωσιν ἄλλης λέξεως ἀδιαγνώστου A

3-4. καὶ ὄσοι τῆς σεμνῆς BO : καὶ ὄσοι τῆς σεμνῆς (διαγεγραμμένα) καὶ ὄσοι τῆς σεμνῆς A 4. ἰδιωτικοῦ BA : ἰδιωτικοῦ O 5. καὶ ὁ λοιπὸς — χριστεπώνυμος BO : λαίπουσιν A 7. ὁμοῦ B : λαίπαι OA 9. περὶ πολλοῦ A : περὶ πολλοῦ O : περὶ πολλοῦ B τὴν BO : τὴν ἐκ τοῦ τὴν A 10-11. εἰλικρινές BO : λαίπαι A 11. καὶ O : καὶ διαγεγραμμένον A : λαίπαι B ἐπιδεικνυσθε BO : ἐπιδεικνυσθε ἐκ τοῦ ἐπιδεικνυσθαι A 11-12. προσδιαλεγόμενος B : πρόσδιαλεγόμενος OA 13. διὰ βεβαιωτικῶν BO : διαβεβαιωτικῶν A 16. ὁμιλῆσαι BA : ὁμιλῆσαι O

ὄν ἀπάσης τοῦτο ἡμῖν ὑπόθεσις μεγίστη πρὸς ὀμίλιαν, τοῦτο τὸ προ-
 κείμενον εἰς βουλὴν, τοῦτο τὸ μελετώμενον, καὶ μετὰ τοιαύτης ἐννοίας
 πολλάκις καθεύδομεν ἄλλὰ καὶ ἐν ὕπνοις τοιαῦτα ὄραν δοκοῦμεν,
 καὶ εἰς τοῦτο πρὸ πάντων αἰεὶ καὶ ἀντὶ πάντων ἀδολεσχοῦμεν. Ὁ δὲ
 οὗτος οὗτος τὴν ἰσχυρὴν δίδωσι λογίζεσθαι διάθεσιν καὶ τοὺς παθουμένους
 ἀντεϊσφέρειν περὶ ἡμῶν· εἰ γὰρ ὁ τῆς φύσεως δεσμὸς ἔλκει τοὺς συν-
 ακτομένους ἀντιποθεῖσθαι, πολλῶ μᾶλλον ὁ πνευματικὸς καὶ τῆς θείας
 χάριτος πληροφόρηθε δὲ, ἀγαπήτοι ἀδελφοί, ὅτι καὶ ἔτοιμοί ἐσμεν
 σὺν θεῷ καταλαβεῖν αὐτόθι καὶ τοῦτο μόνον περιμένομεν, τοὺς ἐλευ-
 10 σόμενους ἀρχοντας εἰς τὸν μέγαν αὐθέντην, ἵνα, ὅταν στραφῶσιν, ἐπ-
 ανέλθωμεν, θεοῦ θέλοντος, μετ' αὐτῶν. Ὁ καὶ γένοιτο κατὰ τὴν ἀπο-
 δαχὴν τοῦ Κυρίου, καὶ χαίρων χαίροντας ἴδοιμι τοὺς ἐμοὺς ἐν Χρι-
 στῷ καὶ παῖδας καὶ πατέρας καὶ ἀδελφοὺς, τὰ ἐμὰ πνευματικὰ μέλη,
 τὸ ἱερὸν σύστημα, τὸ συγγενὲς ἄθροισμα τῆς ἐμῆς καὶ δόξης καὶ φύ-
 15 σεως, τὸν χριστιάνουμον κλῆρον, τὸν ἀμπελῶνα τοῦ ἡγαπημένου τὸν
 πρὸ μικροῦ περιδότητον τῷ χαρακώματι καὶ φραγμῷ καὶ τῇ φυτείᾳ
 καὶ ἀσφαλείᾳ, ὕστερον δὲ εἰς διαρπαγὴν, φεῦ, καὶ κοινὴν ὕβριν καὶ
 καταπάτημα κατενεχθέντα, ἀλλ' ἐσόμενον, εἰ θεὸς ἐθέλει, ἐκ τῆς περι-
 λειφθείσης μικρᾶς παραφυάδος εἰς εὐκληματουσαν ἄμπελον καὶ εἰς
 20 μέγα καὶ εὐσταχυ καὶ πῖον τὸ μικρὸν νῦν ὀρώμενον γεώργιον.

Καὶ τοῦτου μὲν οὕτως ἄγοιτο τὴν ἐκδοσιν ὁ θεός· ὑμεῖς δὲ, ἀγα-
 πητοὶ ἀδελφοί, ὅσῳ πολλοὺς ὑπέστητε πειρασμοὺς, πολιορκίᾳ καὶ τα-
 λαιπωρίᾳ καὶ λιμῷ καὶ πόνῳ καὶ ἀνδραποδισμῷ καὶ ξίφει πηλαίσαν-
 τες, τοσοῦτῳ καὶ ἐπὶ μέγα διαλάμψειν ὀφείλετε πρὸς ἀρετὴν. Ἐκεῖνα
 25 γὰρ βῆσανος ἦν ὡςπερὶ καὶ κάθαρσις τῶν προσγενομένων ὑμῖν βύ-
 πων ἐξ ἁμαρτίας, ἵνα διὰ τῆς τῶν ὀκνηόντων ἐπιφορᾶς καὶ βρασάνου
 καθαρὸν γένησθε, καὶ πάντα μολυσμὸν ἀποθέμενοι λαμπροὶ τῷ λαμ-
 προτάτῳ Χριστῷ πρὸς κοινωνίαν προσέρχησθε καὶ ἔλοι λάμποντες

1. τὸ Β : λείπει ΟΑ 2. ἐννοίας ΒΑ : ἐννοίας Ο 6. ἀντεϊσφέρειν ΒΑ :
 ἀντεϊσφέρειν τοῦ εἰσφέρειν γεγραμμένου ἐπὶ γραμμῶν διεξασμένων Ο 8. ἔτοι-
 μοί ἐσμεν Β : ἔτιμοι ἐσμέν ΟΑ 9. καταλαβεῖν Β : κατάλαβεῖν ΟΑ 12. χαί-
 ροντας Β : χαίρωντας ΟΑ ἴδοιμι ΒΟ : ἴδοιμι ἐκ τοῦ ἴδοιμι τοῦ ἰ προστεθέντος
 χειρὶ νεωτέρῳ Α 15. χριστιάνουμον Β : χρηστῶννουμον ΟΑ ἡγαπημένου Β :
 ἡγαπημένου ΟΑ 16. πρὸ Β : πρὸς Ο : πρὸς ἐκ τοῦ πρὸ Α 17. ἀσφαλείᾳ Β :
 ασφαλείᾳ ΟΑ καὶ ΒΟ : καὶ (διαγεγραμμένον) καὶ Α 19. παραφυάδος ΒΑ
 παραφυάδος Ο 20. εὐσταχυ ΒΑ : εὐσταχοί Ο 24. ὀφείλεται ΒΟΑ 26. ἐξ
 ἁμαρτίας ΒΑ : ἐξἁμαρτίας Ο 28. κοινωνίαν ΒΟ : κοινωνίαν ἐκ τοῦ κοινο-
 νοίαν Α προσέρχησθε Β : προσέρχεσθε ἐκ τοῦ προσέρχησθε Α : προσέρχεσθε Ο

διαδειχθῆτε καὶ φωτεινοὶ, ἀρρύπωτον δεικνύντες ὅπερ ἐνεδύθητε θεῖον
 βάπτισμα. Καὶ χρυσὸς γὰρ διὰ τοῦτο πυρὶ προσρίπτεται καὶ χωνεῖα,
 ἵνα λαμπρότερος γένηται, καὶ νοσοῦντας διὰ τοῦτο παρ' ἰατρῶν ἐνίστε
 καὶ πικρὰ φάρμακα καὶ δεσμὰ καὶ τομάς καὶ καύσεις ὑφίστανται ἵνα
 πρὸς υἰεῖαν ἐπαγέλθωσιν. Εἰ δὲ μετὰ τὴν παιδείαν ἐκείνην καὶ χων- 5
 νεῖαν καὶ τὰ τοσαῦτα φάρμακα μένομεν νοσοῦντες, τί πάντως τὸ προσ-
 δοκώμενον ἢ ἄλόκληρος κἀνταῦθα ἀπώλεια, κἀκεῖ βάσανος αἰώνιος;
 Καὶ κατακλισμὸς γὰρ πάλαι διὰ τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ἐπέηλθε, καὶ
 σοδομίται διὰ ταῦτα πυρὸς γεγόνασι παρανάλωμα, ὅτι παιδευόμενοι
 οὐκ ἐπέστρεφον. Ἄλλ' ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, σκοπήσωμεν, ἀδελφοί, 10
 τὸ ὀρθόδοξον πρὸ πάντων ἀκίβδηλον πάσῃ σπουδῇ καὶ δυνάμει δια-
 τηρεῖν, κἀν περιουσίας γύμνωσιν ἢ πατρίδος ἀλλοτριώσιν ἢ μελῶν
 ἀφαίρεσιν ἢ βασάνων πείραν πολυειδῶν ἢ θάνατον ὑποστήναι τὸν βιαι-
 ὄτατον δέη, ταῦτα πάντα προθύμως ὑπομεῖναι, ἵνα μηδὲ τὸ σμικρότα-
 τον παρεκκλίνωμεν καὶ προδῶμεν τῆς ἀμωμήτου θρησκείας, ἀλλ' ἵνα 15
 μάλιστα διὰ τούτων Χριστὸν κερδήσαντες αἰώνιος τοῖς ἀγίοις συνα-
 γαλλώμεθα, τῶν ἀπορρήτων κατατρυφῶντες ἀγαθῶν. Οὐδὲ γὰρ δου-
 λεία καὶ τὸ πρὸς πίστιν τῶν δεσποτῶν ἀνόμοιον παραβλάψαι ἡμᾶς
 δύναται, ἕως ἂν ἀκλινῇ καὶ ἄσειστον τὴν ὀρθὴν καὶ πάτριον διασώ-
 ζωμεν τάξιν. Τὸ μὲν γὰρ ὑποτάσσεσθαι τοῖς ἰδίοις δεσπόταις καὶ ὧν 20
 νῦν εἰς δούλους τελοῦμεν καὶ ὅση δύναμις θεραπεύειν αὐτοὺς ἐν ταῖς
 κατὰ τὸν βίον τοῦτον ἐπιταγαῖς δέδοται, τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν μακαρίων
 ἀνδρῶν πάλαι κηρύττεται, νῦν μὲν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου βοῶντος
 «ὑποτάγητε πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν Κύριον», νῦν δὲ τοῦ θεοῦ

1. ἀρρύπωτον τοῦ ἀνωθεν ρ προστεθέντος ἄλλη χειρὶ B : ἀρρύπωτον OA 3. λαμ-
 πρότερος B : λαμπρότερος OA 5. εἰ BA : ἢ O 7. κἀκεῖ BA : κακεῖ O

8. κατακλισμὸς BA : κατακλυσμὸς O ἐπέηλθε BA : ἐπέηλθε ἐκ τοῦ ἐπέηλ-
 θε O 9. σοδομίται B : σοδομήται OA 10. ἐπέστρεφον BO : ἐπέστρεφον A
 τοῦτο BA : τούτων O 11. ἀκίβδηλον πάση B : ἀκήβδηλον πάσι OA

12. κἀν BO : κἄν A ἢ πατρίδος (παρ διεγεγραμμένον καὶ εἰτα πατρίδος A) ἀλ-
 λοτριώσιν BA : λείπουσιν O μελῶν BO : μελλῶν A 13. πείραν B : πεί-
 ραν OA πολυειδῶν BA : πολυειδῶν O 13-14. βιαιότατον δέη B : βιαιώ-
 τατον δέη OA 15. παρεκκλίνωμεν B : παρεκκλίνωμεν ἐκ τοῦ παρεκκλίνωμεν O :

παρεκκλίνωμεν τοῦ ἀνωθεν κ προστεθέντος ἄλλη χειρὶ A 16-17. συναγαλλώ-
 μεθα B : συναγαλλόμεθα OA 19. ἀκλινῇ BA : κλινῇ O 21. τελοῦμεν BO :
 διατελοῦμεν A 22. κατὰ τῶν BA : κατὰ τῶν O 24. ὑποτάγητε BO : ὑποτά-
 γην (διεγεγραμμένον) ὑποτάγητε A πάση BA : πάση O νῦν BO : νῦν μεθ' ἧς
 νῦν διεγεγραμμένον A

Παύλου διασαλπίζοντος «Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω». Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία εἰμὴ ὑπὸ θεοῦ, καὶ ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκε, καὶ οὐκ εἰκὴ τὴν μάχιαν ὁ ἄρχων φορεῖ θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἐκδικὸς εἰς ὀργὴν τῇ
 5 τὸ κακὸν πράσσοντι. Τοῦτο μὲν οὖν ὡς δεδομένον καὶ τηρεῖν ὀφείλομεν ἐπιμελῶς καὶ ἀγαπᾶν τοὺς ἡμετέρους δεσπότης καὶ πᾶσι τρόποις ὑπέκειν αὐταῖς ἐν οἷς ἂν ἐπιτάττειεν ἐν βιωτικοῖς. Τὸ δὲ μηδὲν τι σείειν τῶν ἱερῶν ὀρίων, ἀλλ' ἀσφαλῆ ταῦτα καὶ ἄσειστα διασώζειν, τοῦτο λυσitteλέστατόν τε καὶ ἀναγκαιότατον, καὶ ὑπὲρ τούτου πάντα
 10 πάσχειν ἐτοίμους εἶναι χρῆ, καὶ αὐτὴν εἰ δεήσει προέσθαι τὴν ζωὴν ἄλλως τε καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς οὗτοι δεσπότης, ἕως ἂν ἡμᾶς ὀρώσιν ἐν τοῖς πατρίοις καὶ ὑγιέσι βεβαίως μένοντας δόγμασι, δι' αἰδοῦς ἄγουσι καὶ τὰ ἡμέτερα καὶ κούφην ἡμῖν παρασκευάζουσι τὴν δουλείαν· μᾶλλον δὲ θεὸς αὐτὸς διὰ τὴν ἀκραίφνη πρὸς αὐτὸν πίστιν ἐλέη κινού-
 15 μενος πείθει καὶ τοὺς τοιούτους δεσπότης εὐνοϊκῶς διακείσθαι περὶ ἡμᾶς καὶ γνησίως, ὡς ἄρα τοῦναντίον, ἐπειδὴ τῶν ὀρθῶν καὶ πατρίων ἀμελήσωμεν, ἀσυμπαθεῖς ἐξομεν καὶ πικροὺς τοὺς δεσπότης.

Νῦν οὖν, ἔν' εἶπω κατὰ τὸν ἱερὸν Παῦλον μικρὸν ὑπαλλάττων, ἵνα μὴ μειωθῇ ἡ θρησκεία, ἐν παντὶ διάγειν ἀνεπιλήπτως σπουδάσατε,
 20 συνιστῶντες ἑαυτοὺς ὡς θεοῦ διάκονοι ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἀγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν πνεύματι ἀγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, ἐν λόγῳ ἀλη-

1. διασαλπίζοντος BA : διασαλπίζοντος O 1-2. ὑποτασσέσθω BA : ὑποτασσέσθω O 2. γάρ B : γάρ OA εἰκὴ BO : εἰκὴ ἐκ τοῦ εἰκαί A 4. διάκονός BO : διάκονος A ἐστὶ BOA 5. πράσσοντι BO : πράττοντι A

ὡς B : λαίπει OA 5-6. ὀφείλομεν B : ὀφείλομεν A : ὀφείλομεν O 7. ἐν οἷς ἂν ἐπιτάττειεν (ἐπιτάττει A) ἐν βιωτικοῖς BA : λαίπουσιν O 8. ὀρίων B : ὀρείων O : ὀρίων ἐκ τοῦ ὀρείων A 9. ἀναγκαιότατον B : ἀναγκαιώτατον O : ἀναγκαιώτατον ἐκ τοῦ ἀναγκαιώτατον A ὑπὲρ τούτου BA : ὑπερτούτου O 10. ἐτοίμους BA : ἐτοιμοὺς O 12. βεβαίως B : βεβαίωv O : βεβαιομεν (διαγεγραμ-

μένον) βεβαίωv A μένοντας BO : μένοντας ἐκ τοῦ μένονται A 13. τὰ BA : τα O 14. θεός BA : θεός O ἀκραίφνη B : ἀκρεφνῆ OA 15. εὐνοϊκῶς BO : εὐνοϊκῶς ἐκ τοῦ εὐνοηκῶς A 16. τοῦναντίον BO : τῶν (διαγεγραμμένον) τοῦναντίον A ἐπειδὴ B : ἐπειδᾶν O : ἐπειδᾶν A 17. ἀμελήσωμεν BO : ἀσφ (διαγεγραμμένον) ἀμελήσωμεν A ἔξομεν B : ἔξομεν O : ἔξομεν ἐκ τοῦ ἔξομεν A 19. μωθῆ B : μωθῆ OA 20. ἐν κόποις BO : ἐν κό-

πως A 21. ἀγνότητι B : ἀγνότητι OA

θείας, ἐν δυνάμει θεοῦ. Νῦν, ὅτε ὁ κλύδων ἐπέστη, φανῆναι χρὴ τοὺς ἀριστα πρὸς κύματα διαμαχομένους. Ὅτε ὁ πόλεμος, οἱ στρατιῶται τὴν τῶν ὅπλων ἀρετὴν ἐπιδειξάτωσαν. Τίς γὰρ οἶδεν εἰ διὰ μέγιστον πρὸς ψυχὴν κέρδος τὰ παρόντα ἡμῖν ὁ θεὸς συνεχώρησε. Καὶ γὰρ καὶ τῶν ἀγίων οὐκ ὀλίγοι λαμπρότεροι τοῖς πειρασμοῖς ἐδείχθησαν, ὁ καὶ ἄλλοι βαρβάρων ἐν μέσῳ καὶ ἄλλοφύλων καὶ ἑαυτοὺς διέσωσαν κάκείνους ἐρώτισαν. Διὰ τοῦτο χρεῖα λοιπὸν ἡμῖν ἀγώνων πνευματικῶν καὶ νήψεως καὶ εἰδέναι ἕκαστον ἡμῶν χρὴ ἐρῶ γὰρ ὁ καὶ πρὸς τοὺς πρὸ ἡμῶν πατέρας ὁ μακάριος εἶρηκε Παῦλος τὸ ἑαυτοῦ σκευὸς κτᾶσθαι ἐν ἀγασμῷ καὶ τιμῇ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας. Τοῦτο γὰρ καὶ 10 ἡμεῖς σὺν τῷ κήρυκι τούτῳ καὶ προείκομεν ὑμῖν καὶ διεμαρτυράμεθα, ὅτι οὐκ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσία, ἀλλ' ἐν ἀγιασμῷ. Οὐκοῦν σπουδασιότεον, ἀδελφοί, τὸν ἡμέτερον βίον φωτεινὸν ἀπεργάζεσθαι καὶ ἀνεπίληπτον. Ἐκ γὰρ τῆς τοῦ βίου καθαρότητος ἐδραία καὶ τὰ τῆς πίστεως καθίσταται, ἐπεὶ περ πίστις βεβαίως οὐ πέφυκε παρα- 15 μένειν, φαύλης μενούσης τῆς πολιτείας, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ οἰκίας, ἀναίρεθέντων τῶν στύλων οἷς ἤδρασται, συγκαταπίπτει καὶ ἡ οἰκία, οὕτω καὶ ἀρετῶν ἀνευ καὶ πολιτείας θεοφιλοῦς εὐσεβῆς οὐ παραμένει θρησκεία. Ἀποθώμεθα οὖν, ἀγαπητοί, τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός εἰς δόξαν τοῦ πάντων δεσπότη, ἵνα ἐν ἡμέρᾳ 20 αἰωνία ἀνεπαισχύντως περιπατήσωμεν, τῆς ἀρρήτου δόξης αὐτοῦ καὶ χαρᾶς αἰωνίως καταπολούοντες, ἧς ἀξιοθείημεν ἅπαντες.

Αἱ ὀκτώ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰσιδώρου, ἃς ἐξέδωκ' ἀνωτέρω, δὲν εἶνε αἱ μόναι ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης γραφείσαι· τρανήν δὲ περὶ τούτου ἀπόδειξιν ἔχομεν ἐν τε τῇ πρώτῃ τῶν κατωτέρω ἐκδιδομένων ἐπιστολῶν τοῦ Δημητρίου Κυδώνη, δι,

1. ὁ ΒΟ : λείπει Α κλύδων ΒΑ : κλάδων Ο ἐπέστη ΒΑ : ἐπέστη Ο
 3. οἶδεν ΒΑ : οἶδεν Ο εἰ Β : ἢ ΟΑ διὰ μέγιστον ΒΑ : διαμέγιστον Ο
 4. ἡμῖν ΒΟ : ἡμῖν ἐκ τοῦ ἡμῖν Α 5. οὐκ ὀλίγοι ΒΑ : οὐκοίγοι Ο
 6. διέσωσαν ΒΟ : διέσωσαν Α 9. ἡμῶν Β : ἡμῶν ΟΑ 11. σὺν τῷ ΒΑ :
 συντῶ Ο τούτῳ Β : τοῦτο ΟΑ ὑμῖν ΒΟ : ὑμῖν ἐκ τοῦ ἡμῖν Α 12. οὐκ
 ἐκάλεσεν ΒΑ : οὐκεκάλεσεν Ο 14. ἀνεπίληπτον Β : ἀνεπίλυπτον Ο : ἀνεπίλη-
 πτον ἐκ τοῦ ἀνεπίλυπτον Α ἐκ Β : καὶ ΟΑ ἰδραία ΒΟ : ἰδραία κατὰ διόρ-
 θωσιν τοῦ ε εἰς α Α 15. ἐπέπερ ΒΑ : ἐπέπερ Ο 16. ὥσπερ Β : ὡς-
 περ ΟΑ 17. ἢ Β : λείπει ΟΑ 18. οὐ ἐν συνεχείῳ τοῦ κειμένου ΒΟ : οὐ
 πρόσθετον ἀνωθεν τῆ αὐτῆ χειρὶ Α 20. ὄπλα ΒΑ : ὀπλα Ο 21. περιπατή-
 σωμεν ΒΑ : περιπατήσωμεν Ο

ἣς προεκάλει γράμματ' αὐτοῦ, πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἐν ἣ ῥητὸς γίνεται λόγος περὶ ἐπιστολῶν τοῦ Ἰσιδώρου σταλεισῶν πρὸς τὸν Κυδώνην.

Τῶν δύο τούτων ἐπιστολῶν ἡ πρώτη εἶνε ἤδη ἐκδεδομένη ὑπὸ τοῦ Boissonade¹ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος 1213 (Π), ἐνταῦθα δ' ἐκδίδεται ἐκ νέου μετ' ἀντιβολήν τοῦ κειμένου, ὡς ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Boissonade, πρὸς τὸν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου Βουρνεϊανὸν (Bourneianus) κώδικα 79 τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ἐν φ. 296^β κ. ἐ. (Α), ἐν ᾧ φέρει τὸν ἀριθμὸν ρος'. Τὴν δὲ δευτέραν, ἀνέκδοτον οὖσαν, παρέχω ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ αὐτοῦ Βουρνεϊανοῦ κώδικος, φ. 298^β, ἐν ᾧ φέρει τὸν ἀριθμὸν ροζ'. Εἶνε δ' ἐκώδιξ οὗτος ὅσον μοι γνωστὸν ὁ μόνος ἐν ᾧ περιλαμβάνεται αὕτη ἡ ἐπιστολή².

Σημειωτέον δὲ, ὅτι μιᾶς καὶ μόνης ἐπιστολῆς τοῦ Κυδώνη πρὸς τὸν Γλαβᾶν μνημονεύων ὁ Combefisius³ ἀναφέρεται πιθανώτατα εἰς τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον Παρισιακὸν κώδικα, ἐξ οὗ ἐξέδωκεν ὁ Boissonade τὴν πρώτην τῶν ἀνωτέρω ἐκδιδόμενων ἐπιστολῶν.

Καὶ ὑπάρχουσι μὲν δύο μητροπολίται Θεσσαλονίκης φέροντες, καθ' ἃ εἶδομεν ἀνωτέρω⁴, τὸ ἐπάνυμνον Γλαβᾶς, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ χρόνος τῆς ἀρχιερατείας τοῦ προτέρου εἶνε περίπου τὰ ἔτη 1339 καὶ 1340, ὁ δὲ Κυδώνης ἐζῆσεν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἢ τρίτης δεκάδος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος μέχρι τοῦ τέλους αὐτοῦ⁵, εἶνε προφανὲς, ὅτι ὁ Θεσσαλονίκης Γλαβᾶς, εἰς ὃν ἀπευθύνονται αἱ δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Κυδώνη, δὲν εἶνε δυνα-

¹ Anecdota nova. Ἐν Παρισίῳ 1884 σ. 270 κ. ἐ.

² Πρὸς. *Jorio* L'epistolario di Demetrio Cidone ἐν τοῖς Studi Italiani di filologia classica Τόμ. Δ' σ. 257 κ. ἐ.

³ Anetarium bibliothecae patrum graecorum Τόμ. Β' σ. 1263.

⁴ Ἴδ. ἀνωτέρω σ. 344 σημ. 1.

⁵ *Krumbacher* Geschichte der byzantinischen Litteraturgeschichte σ. 487. ἑλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 157.

τὸν νὰ εἶνε ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὁ Ἰσιδώρος. Ἄλλως δὲ ῥητῶς ὀνομάζεται ὁ Ἰσιδώρος ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι τῆς πρώτης ἐπιστολῆς.

Ἔχουσι δ' αἱ εἰρημέναι ἐπιστολαὶ ὧδε·

Τῷ ἀγιωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης

Ἰσιδώρῳ τῷ Γλαβᾶ.

Ἦκουσα φθῶν ἀπαγγελλόντων, ὅτι δὴ πολλὰ παρὰ πολλοῖς τῶν συνόντων ἐγκωμιά λέγεις ἐμοῦ, λόγους τε ἐπαιῶν τοὺς ἐμοὺς καὶ τὴν πρὸς πάντας τοὺς ὀμιλοῦντάς μοι γνώμην ὡς δὴ μετ' ἐπιεικείας γινομένην ἀποδεχόμενος καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ χαριζόμενος, ἐμοὶ μὲν ὀλίγον προσήκοντα, ἱκανὰ δὲ δόξαν μεγάλην προσθεῖναι παρὰ τοῖς ὀ ακούουσιν ἀνδρὶ φιλοτίμῳ. Ταῦτα μὲν οὖν ἠδέα καὶ προσήκοντα φίλοις ἔφασκον λέγειν σε· τούτοις δὲ σε συνάπτειν ἰσχυρίζοντο καὶ τινα ἄλλα, οὐ πάνυ τοι τοῖς πρότερον εἰρημένοις συμβαίνοντα, δυνάμενα δὲ θάκνειν καὶ τὸν πάνυ φιλοσοφεῖν ἐγνωκότα. Μετὰ γὰρ τοὺς πολλοὺς ἐπαινούς ἐκείνους ἔλεγον τοῖς παντελῶς ἀναισθήτοις οὐκ ὀκνη- 10 σαί σε τὸν ἐπαινούμενον παρεικάζειν. Εἶναι γὰρ με λέγειν τοῖς ἐν σκότῳ πλανωμένοις παρόμοιον, οἷον πρὸ ποδῶν ὄντα τὸν κρημνὸν οὐχ ὀρῶσιν, ἀλλ' ἐπείγονται πρὸς τὸ θάραθρον, καὶ ὁ χειρὸν ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ ψυχῆς ἄγαν ἐξεστηκυίας, ὅτι, καίτοι ῥᾶστον ὄν ἐπανάγειν καὶ τὴν εὐθεῖαν ἰέναι πειθόμενον τοῖς ἀσφαλῶς δυναμένοις ἠγεῖσθαι, 15 αὐτὸς ἀμελοῖην καὶ ὅπως μόνον μὴ δόξαιμι παρ' ἄλλων διδάσκεσθαι εἰς ὀλεθρον ἐπίτηδες τὴν ἐμαυτοῦ προδιδοῖην ψυχὴν.

Ταῦτ' ἔλεγον ἐκείνοι καὶ προσετίθεσαν ὡς οὐδὲ τὰ πρότερον ἐπαινούς ἀπλῶς νομιστέον, εἶναι δὲ τέχνην τοῦ ῥᾶον τὰς μετὰ ταῦτα μέμφεις παραδεχθῆναι. Ὡς περ γὰρ ὁ τὰ πάντα φέγων ἀπλῶς ὑποπτεύε- 20 σθαι δίκαιος, ὡς δὴ μίσει πρὸς τὴν κατηγορίαν κινούμενος, οὕτως ὁ διαιρῶν καὶ τὰ μὲν ἐγκωμιάζων, τοῖς δ' ἐπιτιμᾶν ἀξιῶν μετ' ἀληθείας τοῖς τε ἐπαινῶσι καὶ τοῖς ἐλέγχοις χρῆσθαι δοκεῖ.

Ἐπιγραφή· Τῷ ἀγιωτάτῳ — γλαβᾶ Π : Τῷ Θεσσαλονίκης — γλαβᾶ Α
7. δὲ σε Π : δὲ Α 8. τοι Α : τι Π 9-10. ὀκνησαί Π : ὀκνησαι Α
15. ἰέναι Π : ἀνίεναι Α 22. μετ' Π : μετὰ Α

Ε.Υ.Δ. Π.Σ. Κ.Τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ταῦτα μὲν τὰ παρ' ἐκείνων ἐμὲ δὲ καὶ ὁ τρόπος καὶ οἱ λόγοι καὶ
 τὰλλα τῶν πλεονεκτημάτων οἷς τὴν ἱερωσύνην ἰσομεῖς καὶ πρὸ πάν-
 των τὸ μηδὲν ἀηδὲς ἑμαυτῷ μέχρι νῦν συνειδέναι ἔπειθον μὴ σφόδρα
 πιστεύειν τοῖς ὡς ἀπορρήθειάς τι ῥῆμα κατ' ἐμοῦ σκαιὸν διατεινομέ-
 5 νοις. Ὅθεν καὶ πλάσμα καὶ ἀνδρῶν φίλους πειρωμένων ταράττειν τοὺς
 ἐκείνων λόγους ἀπεφαινόμην. Ὡς δὲ ἐνέκειτο, καὶ μάρτυσιν ἦσαν
 ἔτοιμοι τὰ προσηγγελμένα πιστεῦσθαι, τότε ἤδη ἐκείνοις μὲν, οὕτω
 προθυμουμένοις, ἀπιστεῖν ἀναίσχυντον ἦμην, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἤττον τὴν
 ἐξ ἀρχῆς περὶ σὲ γνώμην ἡξίου τῆρειν, εἰκέναι λέγων τὰς μέμφεις
 10 τὰς τῶν πατέρων ἢ παιδευτῶν νοουθεσίαις, ἃς ἀπλῶς μὲν οὕτως ἀκουο-
 μένας ὄφρεις ἂν τις καὶ λοιδορίας καλέσειεν, ἴσως δ' ἂν τοὺς εἰπόντας
 καὶ ἐχθροὺς οἰηθείη καὶ δίκην τῆς δοκούσης τραχύτητος ἀπαιτή-
 σαιεν, ὃ δὲ τὴν τῶν λεγόντων ἐπιστάμενος γνώμην καὶ ἐπαινέσεται
 καὶ ἦντιν' αὐτοῖς τῶν σκωμμάτων ἐκείνων ἀμοιβὴν ἀποδοίη ζητήσῃ.
 15 Ταῦτα δύνασθαι καὶ τὰς πρὸς ἐμὲ τοῦ θαυμαστοῦ Θεσσαλονίκης ἀπε-
 φαινόμην. Εἶναι γὰρ ταύτας πατρός τε καὶ διδασκάλου, οὓς ὀρώμεν
 μέμφεσι μᾶλλον ἢ ἐπαίνουις τοὺς υἱεῖς ἢ τοὺς μαθητάς ὠφελεῖν πει-
 ρωμένους. Αὐτὸς τε οὖν οὕτως ἡξίου φρονεῖν κάκεινους πεῖθειν ἐπε-
 χείρου μὴ λίαν ἀχθεσθαι τοῖς καθ' ἡμῶν εἰρησθαι δοκοῦσιν, ἀλλ' αἰε-
 20 σθαι κάκεινων οὐ τὸ τυχόν ὄφελος εἶναι.

Ἐκείνους μὲν οὖν, εἴτε πιθανὸς ἔδοξα ταῦτα λέγων, εἴτε καὶ τοῖς
 ἐξ ἀρχῆς δόξασιν αὐτοῖς ἐμμείναντες ἀπηλλάττοντο, λέγειν οὐκ ἔχω.
 Αὐτὸς δὲ τῶν μὲν προτέρων ἐπαίνων πολλὴν οἶδά σοι χάριν καὶ πει-
 25 ράσομαί σε λοιπὸν τοῖς ὁμοίοις ἀμείβεσθαι, εἰ καὶ ἀληθὲς ὡς ἔφθην
 αὐτὸς πρὶν πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἐμοῦ λόγους σε κινηθῆναι, πολλοὺς διδά-
 ξας τὴν σὴν ἀρετὴν καὶ πείσας μέγα νομίζεις τὸ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ
 θεοῦ καὶ τῇ κοινῇ παρὰ τῶν σῶν λόγων προσγεγόμενον κέρδος. Ἄ
 30 δ' ὕστερον εἰπὼν ἔδοξας δάκνειν, καὶ ταῦθ' ὑπερ ἔφθην, τέχνην εἶναι
 νομίζων τοῖς ὀνειδῆσι πρὸς τὸ συμφέρον ἔλκειν με βουλομένου, καὶ
 ὑπὲρ αὐτῶν τὴν αὐτὴν ἢ ὑπὲρ τῶν ἐπαίνων οἶομαί σοι χάριν ὀφεί-
 λειν. Ἐκεῖνο μέντοι σε βουλοίμην ἂν περὶ ἐμοῦ βεβαίως πεπεισθαι, ὡς,
 εἰ ποτὲ μου λέγοντας ἢ φρονοῦντας ἐναντία τοῖς ἀληθέσιν ἀκούοις,
 οὐκ ἐπίτηδες κακουργεῖν βουλόμενος τοῦτο ποιῶ, ἀλλ' ἀγνοῶ μοι τοῦτα

2. τὰλλα ΠΑ 3. ἀηδὲς — νῦν Λ : ἑμαυτῷ μέχρι νῦν ἀηδὲς Π 9 (καὶ
 κατωτέρω). ἐξ ἀρχῆς Π : ἐξαρχῆς Λ 14. τῶν σκωμμάτων ἐκείνων ἀμοι-
 βὴν Λ : ἀμοιβὴν τῶν σκωμμάτων ἐκείνων Π 15. καὶ τὰς Λ : λαίπους Π
 21. δόξασιν Λ : δοκοῦσιν Π 27. προσγεγόμενον Λ : προσγιγόμενον Π

συμβαίνει, οὕτω μοι τῆς διανοίας ἐχούσης πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὡς περ
 τοὺς τῆς νυκτερίδος ὀφθαλμοὺς ἔφη τις πρὸς τὸν ἥλιον. Τίς γὰρ οὕτω
 θεστυχῆς ὡς ἡ καθ' αὐτὸ τὸ ψευδοδοξεῖν προτιμᾶν ἢ τάληθές εἰδῶς
 ἐκὼν πρὸς ἑαυτὸν σχίζεσθαι καὶ λόγους προφέρειν τοῖς ἔνδον λογι-
 σμοῖς πολεμοῦντας καὶ τούτοις οὐχ ἑαυτὸν μόνον βλάπτειν, ἀλλὰ καὶ 5
 τοὺς πειθομένους προσδιαφθείρειν τό τε καταποντίζεσθαι καὶ τὸν ὀνικὸν
 μύλον εἰκῆ καὶ μάτην ἐξαρτᾶν τοῦ τραχήλου, καὶ ταῦτ' ἐν οἷς ἀνάγκη
 περὶ τῆς ἱεράς δικλέγεσθαι πίστεως; Ἦν ὡς περ καρδίᾳ πιστεύειν
 πρὸς δικαιοσύνην, οὕτω δὲ καὶ στόματι πρὸς σωτηρίαν ὁμολογεῖν
 πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἧς ἄνευ θεῷ ἀρέσκι ἀμήχανον ὁ τῆς πίστεως καὶ 10
 τῶν ἔθνων διδάσκαλος ἀποφαίνεται. Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἔστιν ὅστις ἂν
 ἴσως φιλονεικῶν λέγειν ἀναισχυνησίειν, ὡς ἄρα ἔστιν οὐ στοχαζό-
 μενος καὶ ἑμαυτῷ τοῦτο πράττων παρὰ τοὺς ἔνδον λογισμοὺς λέγειν
 αἰρούμαι. Τί γὰρ ἂν εἴη ἐκεῖνο λέγειν γὰρ αὐτὸ δίκαιον εἴ τις μὴ
 τοῦ ληρεῖν ἀπλῶς ὡς περ γέρωε ἐπιθυμεῖ; Χρήμτσι τυχεῖν ἐρεῖ με 15
 πρὸς ψευδολογίαν κινεῖσθαι; Καὶ ποῖα περὶ τὴν ἀλήθειαν νῦν σπουδῆ,
 καὶ τίνες οἱ νῦν ταύτης ἀλλήλοις ἀμφισβητοῦντες, ἵνα τις τοῖς ἐτέροις
 τῶν ἀντιλεγόντων προσθέμενος ἐλπίσῃ τι παρ' αὐτῶν κέρδος οἴσεσθαι;
 Ὅρθος δὲ καὶ αὐτὸς ὡς Ῥωμαίοις πλείων τῶν ἐπ' ἀγορᾶς λαχάνων
 ἢ τῶν ὑψηλῶν θεωρημάτων φροντίς. Καὶ μὴν, εἰ καὶ αὐτὸς οὕτως ἦν 20
 ἄθλιος, ὡς ἀξιοῦν ὑπὲρ ὀβολῶν πάντα λέγειν, τί ἂν παρὰ τῶν πενή-
 των λήψεσθαι προσεδόκησα καὶ οἷς τῶν σωμάτων πλέον οὐδὲν λείπε-
 ται διὰ τὴν τῶν Τούρκων πλεονεξίαν; Εἰ δὲ καὶ πολλοὶ καὶ πολλὰ
 νῦν ἦσαν οἱ δώσοντες, αὐτὸς οὐκ ἂν ὑπέμεινα καὶ θεῷ προσκρούειν
 καὶ ἑμαυτὸν ἀισχύνειν κατὰ τῆς ἀληθείας λαμβάνων, ὅς γε καὶ τοῖς 25
 ὀφείλουσιν, ἀποστερεῖν βουλομένοις, οὐκ ἐνοχλῶ. Ἀλλ' οὐδ' ὑπὲρ τῆς
 εἰς ἐτέρους χάριτος φήσει μέ τις νοῦν ἔχων ἐλέσθαι καινολογεῖν. Τοῦ-
 ναντίον γὰρ μᾶλλον χαρίζεσθαι προαιρούμενον οἷς νῦν λέγω τάναντία
 παρ' ἡμῖν δημηγοροῦντα λέγειν ἐχρῆν καὶ τοῖς ἀρέσκουσι τόν τε δη-
 μον καὶ ὑμᾶς κολακεύειν, ὧν οὐκ ἐπαίνους μόνον, ἀλλὰ καὶ μισθοὺς 30
 ἂν πολλοὺς παρ' ὑμῶν ἠνεγκάμην, τά τε ἄλλα τιμώντων κἂν ταῖς
 ἀρχαιρεσίαις πρὸ πολλῶν ἐμοὶ τιθεμένων. Νῦν δὲ ὄρθος ὡς πολλῶν μὲν
 με βλασφημιῶν ἀνάγκη, πολλῶν δὲ ὄνειδῶν, πολλῶν δὲ καὶ κινδύνων
 ἀνέχεσθαι, μὴ τολμῶντα συνηγορεῖν τοῖς δημοσίᾳ κηρυττομένοις καὶ

3. αὐτὸ Α : ἑαυτὸ Π 6. τό τε Α : τότε Π 7. μύλον Α : μύλον Π
 9. πρὸς δικ. Α : εἰς δικ. Π 11. ἀποφαίνεται Α : ἀπεφήνατο Π 12. ἔστιν Π :
 ἐστίν Α 17. τίς ΑΠΠ 18. τί ΑΠΠ 27. καινολογεῖν Α : κενολογεῖν Π

οἷς ὑμᾶς οἶδα χαίροντας· ἀλλ' οὐδ' ὁ λοιπὸν δέει τινῶν ἀντὶ τείχους ὑφίσταμαι τὸ ψευδολογεῖν. Σὺν θεῷ γὰρ φάναι οὐτ' ἔστιν ὃν δέδοικα, εἴτε, κἄν δεδοικέναι ἐχρῆν, τοὺς τῶν ἐναντίων προΐσταμένους καὶ τὰς κατὰ τῶν ἀθῶων ἀρὰς ἔδεισα ἂν, αἶ καὶ θεοῦ καὶ πυρὸς καὶ ὕδατος ὃ καὶ τῶν κοινῶν συλλόγων τοὺς οὐδὲν ἀδικοῦντας πειρῶνται χωρίζειν. Εἰ δὲ καὶ σκιά μοι τὰ παρ' ἐκείνων, πόθεν ἄλλοθεν ὁ φόβος ὁ πρὸς τούτους με τοὺς λόγους ὠθῶν ;

Οὕτως οὐδὲν τῶν εἰκῆ θρυλουμένων ἐστὶν αἰτιασθαι τῆς ἐμῆς παρρησίας. Τί οὖν ἕτερον εἰ μὴδὲν ὧν εἶπες αἰτιὸν σοι γίνεται τῶν ἀχαρίστων τούτων λόγων, ἴσως ἔρεις. Ἔστι μὲν ἴσως ὅπερ ἔφην ἢ τὸ ὄλον ἀγνοία καὶ ψυχῆς οὐκ ὄξύ βλεπούσης ἀδυναμία ἢ καὶ τις ἀλήθεια λανθάνουσα τοὺς πολλοὺς, ἢ με ταύτην ὑπὸ πολλῶν ἀδικουμένην ἔγκυκαταλιπεῖν οὐκ ἔα. Ἡ καὶ πειθόμενος οὐ βραδίως τοῖς σοφίσμασιν εἴκω, ἔτι μὴδ' ὄσιον, ἀληθείας ὑβριζομένης, παρόντα καὶ δυνάμενον 15 ἀμύνην ὑφίστασθαι.

Εἰ μὲν οὖν ἀληθείας φροντὶς καὶ τοῦ ταύτης στερήσεσθαι δέος ἐμοὶ τῆς δοκούσης ταύτης θρασύτητος αἴτιον, ἐγὼ μὲν οὐκ ἀπειλὰς καὶ λοιδορίας καὶ τὰλλ' ὧν καθ' ἡμέραν πειρῶμαι δίκκιος ἂν εἶναι φαίην τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρρησίας ἀντιλαμβάνειν, ἄλλοι δ' ἂν ἴσως εἴποιεν 20 καὶ στέφανον ὑπὲρ ταύτης ὀφειλεσθαι μοι, ὃν ὁ θεὸς καὶ δέδωκε καὶ δώσειν ὑπισχνεῖται τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας οὐ τὰ ὄπλα μόνον, ὡς περ ὑπὲρ πατρίδος, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τιθεμένοις. Εἰ δ' εἰς τὴν τῆς ἀληθείας μόνον ἀγνοίαν τὴν ἐμὴν τις ἀντιλογίαν ἀνοίσει· τοῦτο γὰρ καὶ μᾶλλον ἔρειν οἶμαι τὸν γε ἐπεικέστερον καὶ τῶν ἐμῶν τρό- 25 πων πεπειραμένον ὡς οὐ δύσερὶς τις εἶην καὶ τῷ συνειδῶτι μαχόμενος· τί λοιπὸν ἢ τοὺς σοφοὺς ὑμᾶς καὶ τὰ τῶν ψυχῶν νοσήματα πεπιστευμένους δύνασθαι θεραπεύειν καὶ τὴν ἐμὴν εἴτε ἀγνοίαν εἴτε ἀμαθίαν πειρᾶσθαι φιλανθρώπως ἰᾶσθαι ;

Ἐγὼ τοίνυν, τοὺς ἄλλους παραδραμῶν, ὄσους καὶ αὐτός μοι προὐ- 30 ξένεις καὶ ὄσοι σφᾶς αὐτοὺς ὀδηγοὺς τῶν τυφλῶν καὶ πλανωμένων χειροτονουσιν, σοὶ καὶ τῇ σῆ τέχνῃ ἐλοίμην ἂν ἐμαυτὸν ὑποθεῖναι, πολλὴν σοι συνειδῶς περὶ τὴν τῶν ψυχῶν ἰατρείαν καὶ σοφίαν καὶ ἀρετὴν καὶ λόγοις ἐμπειρίαν συνειλεγμένην. Ἄφεις τοίνυν τῶν ἐμῶν τὰ μὲν ἐπαινεῖν, τοῖς δὲ μέμφεσθαι, ὄλος ἐπὶ τὴν τῶν οὐχ ὡς δεῖ

8. θρυλουμένων ΛΠ 14. μὴδ' Π : μὴδ' Α 18. τ' ἀλλ' ΛΠ καθ' ἡμέραν Π : καθ' ἡμέραν Α 23. ἐμὴν τις Α : λαίπουσι Α 29-30. προξένεις ΛΠ 34. ὄλος Α : ὄλωσ Π

παρ' ἐμοῦ πραττομένων ἢ λεγομένων ἐπιμέλειαν τρέπου, καὶ μὴ κά-
 μης φίλον ἀνδρῶν εὐεργετῶν εὐεργεσία δὲ, εἰ μοι τὴν ψυχὴν ἀμαθίας
 ἀκουσίτου καθίροις. Ἐγὼ δὲ σοὶ πρὸς πάνθ' ὑπακούσομαι καὶ τῇ κα-
 θάρσει τὴν ψυχὴν ὑπαθήσω, εἰ καὶ δεοί με μετ' ἀλγηδόνας καθαιρέ-
 σθαι, μὴδ' οὕτως ἀποπηδῶν, ἀλλὰ καὶ χάριν σοὶ τῆς δόξης ταύτης δ
 εἰδώς. Μόνον ἡγοῦ καὶ τῆς διαλέξεως ἀπτου, ἐγὼ δ' ἔφομαι, κἂν ἐπὶ
 Γάδειρα πλείν καὶ Φάσιν διανοῇ. Οὐ γάρ ἐστιν ὅ τι ἂν μεῖζον ἐν τῷ
 βίῳ κερδάναιμι ἢ ψευδοδοξίας καὶ ἀμαθίας ἀπαλλαττόμενος. Πλήν ἵνα
 καὶ τὴν ἐμὴν ἐξιν εἰδῆς καὶ ὅθεν αὐτῇ τὰ κείθοντα προσοιστέον* δεῖ
 γὰρ τὸν ἱατρὸν ὡς περ χώρας καὶ ὄρας, οὕτω καὶ τῆς τῶν καμνόντων 10
 στοχάζεσθαι φύσεως, ἵνα ῥᾶον αὐτῷ καὶ προσηνέστερον τὰ περὶ τὴν
 θεραπείαν ἀνύηται ἴσθαι μόναις με ταῖς τῶν ἱερῶν Γραφῶν μαρτυρίαις
 καὶ ταῖς ἀγίων πατέρων γνώμαις, ἔτι γε μὴν καὶ ταῖς κοινοτάταις ἐν-
 νοίαις περὶ θεοῦ πεισθήσόμενον, αἰδῶ δὲ καὶ ἀξιώσεις καὶ ὑπαναστά-
 σεις καὶ χάριτας, ἃ πολλοῖς τῶν προσεχόντων καὶ σεμνοτέρων ὀφείλε- 15
 ται παρ' ἡμῶν, ἄλλοις με τηρήσοντα καιροῖς καὶ ἄλλοις ζητήμασι.
 Τὸ δὲ νῦν ἃ μόνον εἶπον φοβηθήσομαι ἢ αἰδεσθήσομαι. Ὡστε καὶ αὐ-
 τὸς ἂν, ἐπιτάττειν ἀφεις ἢ καὶ χάριν ὑπὲρ τινος ὧν πείθεις αἰτεῖν, ἀφ'
 ὧν μόνον εἶπον ὀρμώμενος διδάσκειν ἐπιχειρῆς καὶ τὰ φάρμακά μοι
 κατασκευάζειν, θάπτον ὄψει με τὴν νόσον ἐκδόντα καὶ μετὰ σοῦ ἐμαυ- 20
 τόν τε καὶ τὰς πρότερον δόξας ἐλαύνοντα καὶ πρὸς τὴν νίκην σοὶ
 συναγωνιζόμενον. Ἄν δὲ μὴ τὴν παρὰ τούτων πειθῶ τοῖς λόγοις
 καταμιγνύης, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς τοῦ δήμου πατέρας καὶ τὸν δεῖνα καὶ τὴν
 πείραν καὶ τὰς αἰσθήσεις με πέμπης, τούτοις ἀλώσιμα γίνεσθαι τὰ
 νοητὰ βιαζόμενος, οὐκ ἀποδεικνύντος, ἐπιτάτταντος δὲ μᾶλλον ἢ καὶ 25
 χάριν αἰτούντος τοὺς ἀκούοντας εἶναι φήσω ταύτην τὴν διδασχὴν ἣν
 τῆς μὲν ἐπινοίας θαυμάσομαι καὶ τῆς οὕτως ἐπὶ τὰ θεῖα ῥάστης ὁδοῦ,
 ζητήσω δὲ ἄλλους καὶ παρ' ἄλλων λόγους τούτων πιθανωτέρους, καὶ
 ἴσως ἡγουμένου θεοῦ τριούτους εὐρήσω. Κοινὴ γὰρ δόξα τὸ τῆς ἀλη-
 θείας πνεῦμα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὐρεσιν πᾶσι τοῖς αὐτὴν εὐλα- 30
 δῶς ζητοῦσι συναγωνιζέσθαι.

1. πραττομένων ἢ λεγομένων Α : λεγομένων ἢ πραττομένων Β 5. μὴδ' Β :
 ἢ μὴδ' Α 6. ἐπὶ Α : ἐπὶ τὰ Β 7. Μετὰ τὸ ἂν ἔπαται μοι διαγεγραμμένον Α
 14. αἰδῶ Β : αἰδῶ Α 16. ἡμῶν Β : ἑμῶν Α 17. τὸ δὲ νῦν Α : τοδε-
 νῦν Β 18. ὑπὲρ τινος Β : ἐπὲρ Α 21. δόξας Β : δόξεις Α 22. πειθῶ Α :
 πειθῶ Β 24. πέμπης Boissonade : πέμπεις ΑΒ 26. αἰτούντος Β : αἰτούν-
 τας Α 27. ἐπινοίας Β : ἐπινοίας Α 31. ζητοῦσι Α : ζητοῦσιν Β

Τῷ αὐτῷ.

Τοῦτ' ἂν εἴη χρῆσα χαλκείων ἀλλάττεσθαι, τὸ φαῦλα καὶ ταπεινὰ
 πέμποντας γράμματα καλῶς δέχεσθαι καὶ γενναίας ἐπιστολάς. Οὕτω
 χρῆσαι τινες ἦσαν ἀντικρυς ὡς ἐπέστειλας καὶ πολλῷ τῷ τε τῆς φύ-
 σεως τῷ τε τῆς τέχνης λάμπουσαι κάλλει, καίτοι σύ γε τὴν ἐμὴν
 5 ἐπήνεις καὶ αὐτὸς τε ἠσθῆναι καὶ ἄλλους τρυφῶ παθεῖν ὑπὸ τῆς ἀνα-
 γνώσεως ἔλεγες. Ἄλλ' οὐκ ἔλαθες οὐχ ἤττον ῥητορεύειν ἢ φιλεῖν
 ἐπιστάμενος ἔδειξας δὲ τὴν μὲν τέχνην τῷ σὺν ὥρᾳ δύνασθαι λέγειν,
 τὴν δὲ γνώμην τῷ τοῖς ἐπαίνους τὰ τῶν φίλων ἀμαρτήματα βούλεσθαι
 συσκιάζειν. Διὰ τοῦτο τοιοῦτους ἐπαίνους τῶν ἡμετέρων λόγων κατ-
 10 ἔχεις, οἳ πᾶσαν ἀπέκναισαν τὴν ἀττικὴν ἀκοὴν ἀγδίᾳ. Εἰ δὲ μὴ χα-
 ριζόμενος, ἀλλὰ καλοὺς εἶναι τῷ ὄντι πειθόμενος φήσεις ἐκείνους ἐγ-
 κωμιάζειν καὶ σὲ πιστευτέον ὅπερ φῆς ὑπ' αὐτῶν κεινησθαι, ἔτι σε
 μᾶλλον τῆς φιλίας θαυμάζω, ὅτι δὴ τοσοῦτον κατέχη τῷ πάθει, ὥσθ'
 ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὰ τῶν φίλων λευκὴ τις γίγνεται στάθμη. Ἄλλ' ἡμεῖς,
 15 εἰ καὶ περὶ μηδὲν ἄλλο τὴν σὴν ἐπιστήμην ἀπατάσθαι βουλόμεθα, τὰ
 γοῦν ἡμέτερα σεμνότερά σοι δοκεῖν καὶ τῶν ὄντων βουλόμεθα, οὐχ ἵνα
 τοὺς ἄλλους ὑπὸ τῆς ψευδοῦς ἐφελκώμεθα δόξης, ἀλλ' ἵνα μὴ δόξαν-
 τες ὅπερ ἐσμέν ἀνασοδήσωμεν τὸν ἑταῖρον καὶ φίλον ἀπολέσωμεν,
 ἦν, ἂν τὰ δίκαια ποιῶμεν, παντὸς κέρδους μᾶλλον προσήκει διώκειν.
 20 Εὐφραине τοίνυν σὺ μὲν ἀληθεῖ κάλλει γραμμάτων, ἡμεῖς δὲ, εἰ σοι
 φίλον, ἀμειψόμεθα ταῖς σκιαῖς.

Ὡς συνήθως ἄλλαι ἐπιστολαὶ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων,
 οὕτω καὶ αἱ τοῦ Ἰσιδώρου δὲν φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως ἔ-
 χουσαι σημασίαν ἱστορικὴν ἐν τῇ καθ' ἑαυτὰς ἐξετάσει αὐτῶν,
 παρουσιάζουσι δὲ μόνον ἐνδιαφέρον λογοτεχνικόν. Ὑπὸ τοιαύ-
 την δ' ἐποψίν ἐξεταζόμενος ὁ Ἰσιδωρος ὡς ἐπιστολογράφος ἔχει
 μὲν πάντως ὀρθοπέειαν καὶ γλαφυρίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἐμφαί-
 νουσαν οὐ μικρὰν γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνος λόγου, ἀλλ' ἢ
 τοιαύτη αὐτοῦ ἀρχαιομάθεια, ἣν ἄλλως ἀρέσκεται γεραίρων

καὶ παρὰ τοῖς ἀττικίζουσι τῶν εἰς αὐτὸν ἐπιστελλόντων, δὲν προβαίνει ὡς παρ' ἄλλοις Βυζαντινοῖς λογίοις μέχρι παραθέσεως ἀρχαίων χωρίων. Ἀπ' ἐναντίας αἱ παραπομπαὶ αὐτοῦ περιορίζονται εἰς χωρία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Μεταξὺ δὲ τούτων καὶ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, περιελθὼν μεταβεβλημένον εἰς κοινὴν λαϊκὴν παροιμίαν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς¹. Ἀπαξ δὲ μόνον ἀναφέρεται ῥητὸν ἀρχαῖον, τὸ ἐν σ. 375, 8, *Τῆς μὲν ψυχῆς ὡς ἡγεμόνος ἐπιμελοῦ, τοῦ δὲ σώματος ὡς στρατιώτου προνοοῦ*.

Χάριν δ' ἱστορικῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐκδεδομένων ἀνωτέρω ἐπιστολῶν ἐξεταστέον πρῶτον τὸν χρόνον καθ' ὃν αὐταὶ ἐγράφησαν. Οὗτος δὲν μνημονεύεται ῥητῶς, ἐν δὲ καὶ μόνον ἔχομεν τεκμήριον, τὴν ἐν τέλει τῆς ἐβδόμης ἐπιστολῆς *ἰνδικτιῶνα ἐνάτην*². Ἀλλὰ πόσαι καὶ τίνες εἶνε αἱ ἔναται ἰνδικτιῶνες ἐν τῇ ἀρχιερατείᾳ τοῦ Ἰσιδώρου; Ὅπως ὀρισθῆ τούτο, ἔπρεπε νὰ γινώσκωμεν ἀκριβῶς ὅλον τὸν χρόνον καθ' ὃν ὁ Ἰσιδώρος ὑπῆρξε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Ἀλλὰ τούτο μόνον μέχρι τινὸς δύναται νὰ γείνη. Καὶ δὴ, ἀγνοουμένου τοῦ ἔτους καθ' ὃ τὸ πρῶτον κατέλαβε τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον, πρώτην βεβαίαν μνείαν αὐτοῦ ὡς μητροπολίτου εὕρισκομεν τὸν Ἰούνιον 1380³, ὅτε βλέπομεν αὐτὸν μετέχοντα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱεραῆς συνόδου. Καὶ ἐγγραφή μὲν, ὅτι παρουσιάζεται ἤδη

¹ Οἷνε γὰρ φησι τοῦ θέλοντος οὐτε τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεούντος θεοῦ. Ἰδε ἀνωτέρω σ. 384, 1. Παρὰ τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ (Πρὸς Ῥωμαίους θ' 16) φέρεται οὕτως: Ἄρα οὐκ οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεούντος θεοῦ. Συμφώνως πρὸς τὴν παρὰ τοῦ συναδέλφου κ. Ν. Γ. Πολίτου βοήθειάν μοι εἴθησιν, παρὰ τῷ Γεωργίῳ Ἀκροπολίτῃ (ἐκδ. Βόννης σ. 83) καὶ τῷ Νικηφόρῳ Γρηγορίῳ (ἐκδ. Βόννης σ. 540 B) ἐπιναλαμβάνεται μὲ μεταβολὴν τοῦ ἐλεούντος εἰς εὐδοκούντος. Ὡς βυζαντιακὴν δὲ παροιμίαν ἴδε μετὰ διαφόρων παραλλαγῶν παρὰ *Krumbacher Mittelgriechische Sprichwörter*. Ἐν Μονάχῳ. 1893 σ. 98 ἀρ. 83, σ. 123 ἀρ. 66, σ. 193 καὶ παρὰ Ν. Γ. Πολίτη Παροιμίαι Τόμ. Α' σ. 46 ἀρ. 46, σ. 59 ἀρ. 19.

² Ἰδε ἀνωτέρω σ. 386, 27.

³ *Miklosich καὶ Müller Acta et diplomata* Τόμ. Β', σ. 8, 10, 17, 19.

τὸν Σεπτέμβριον 1379 κατέχων τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Θεσσαλονίκης¹, ὡς ἀπόδειξις δὲ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου φέρεται πρόσταγμα τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου, δι' οὗ ἐπικυροῦται ἡ ὑπὸ τῆς μητροπόλεως Μεσημβρίας κατοχὴ μοναστηρίων τινῶν, ἐκδοθεμένων *μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος γ'*, οὗ τὸ ἀντίγραφον, ἀντιβληθὲν καὶ εὔρεθὲν κατὰ πάντα ἐξισάζον τῷ πρωτοτύπῳ, ὑπεγράφη καὶ ὑπὸ τοῦ Θεσσαλονίκης Ἰσιδώρου². Ἀλλὰ παρατηρητέον, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ἂν ὁ Ἰσιδωρος ὑπέγραψε τὸ ἀντίγραφον τοῦ βασιλικοῦ ἐκείνου χρυσοβούλλου τὸ αὐτὸ ἐκείνο ἔτος ἢ ἀργότερον. Οὕτω δὲ βεβαία χρονολογία τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἰσιδώρου κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ εἶνε μόνον ἡ τοῦ ἔτους 1380. Τελευταίαν δ' αὐτοῦ μνησίαν ὡς ζῶντος εὐρίσκομεν τῷ 1395, ὅτ' ἐξεφώνησε τὴν ὁμιλίαν περὶ τῶν παιδῶν τῶν ἀρπαγέντων κατὰ κέλευσμα τοῦ Μουράτ τὴν περιωζομένην ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1192 Παρισιακῷ κώδικι³. Ἐπειδὴ δὲ τὸν Μάρτιον 1397 γίνεται μνησία αὐτοῦ ὡς ἤδη θανόντος⁴, ἐξάγεται, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Ἰσιδώρου συνέβη μεταξὺ τοῦ 1395, ὅτ' ἐξεφωνήθη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνωτέρω ὁμιλία, καὶ τοῦ Μαρτίου 1397⁵. Κατὰ ταῦτα μεταξὺ τοῦ 1380 καὶ τοῦ 1397 μόνη

¹ *Louis Petit* Les évêques de Thessalonique ἐν τοῖς *Echos d'Orient* Τόμ. Ε' (1901-2) σ. 94.

² Ἐξεδόθη ὑπὸ Ἄθ. Παπαδοπούλου Κεραμῆως ἐν τοῖς Ἀναλέκτοις Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας Τόμ. Α' σ. 470 κ. ἔ.

³ *Omonie Inventaire sommaire des manuscrits de la Bibliothèque Nationale*. Ἐν Παρισίῳ. 1888 Τόμ. Α' σ. 260 Πρὸς. καὶ ἀνωτέρω σ. 351.

⁴ *Miklosich* καὶ *Müller* ἐνθ' ἀν. σ. 275.

⁵ Ὁ σεβασμιώτατος κ. *Louis Petit* ἐνθ' ἀν. σ. 95 ἀποδέχεται, ὅτι ἡ ἐκλογή τοῦ Θεσσαλονίκης Γαβριήλ, διαδόχου τοῦ Ἰσιδώρου Γλαβᾶ, εἶνε ἀρχαιότερα τοῦ Μαΐου 1394, ὅτε βλέπομεν ἤδη τὸν Γαβριήλ ὡς μητροπολίτην Θεσσαλονίκης μετέχοντα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου καὶ μεταβαίνοντα εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος ὑπὸ τὴν ἰδιότητα πατριαρχικοῦ ἐξάρχου, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἰανουαρίου 1394, ὅτε ἡ Θεσσαλονίκη παρουσιάζεται στερουμένη μητροπολίτου ἐν τῇ πρᾶ τῷ *Miklosich* καὶ *Müller* ἐνθ' ἀν. σ. 202 συνοδικῆς πράξει. Καὶ ἔχουσι μὲν ταῦτα οὕτως, ἀλλ' ἀπ' ἑτέρου εἶνε βέβαιον, ὅτι ὁ Ἰσιδωρος ἀπέθανεν ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ ὅτι ὡς μητροπολίτης, ὡς δεικνύει ἡ ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ μονοδία τοῦ Ἰδάλκου ἡ ἐκδο-

ἐνάτη Ἰνδικτιῶν εἶνε ἡ τοῦ 1385—1386. Οὕτως ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἐβδόμη ἐπιστολὴ ἢ σταλεῖσα εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγράφη τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1385. Ἦτο λοιπὸν συνοδικὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Ἰσιδωρος κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον καὶ πρότερον δὲ ἤδη, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐκ τῆς πέμπτης καὶ ἑκτης ἐπιστολῆς¹, ἃς δικαιούμεθα νὰ ποδεχθῶμεν προγενεστέρως τῆς ἐβδόμης, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν χρονολογικὴν πιθανώτατα σειρὰν τῆς ἐν τοῖς κώδιξιν ἀναγραφῆς τῶν ὀκτῶ ἐπιστολῶν. Παραξεστάθῃ δὲ ἡ διαμονὴ αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μετὰ τὸ 1385 μέχρι τοῦλάχιστον τοῦ Μαρτίου τοῦ 1386². Μετὰ δὲ τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1385 καὶ πάντως μῆνός τινος μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἄρα πιθανῶς ἐντὸς τοῦ 1386, εἰ μὴ καὶ ἀργότερον, ἐγράφη ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ δευτέρα τῶν πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολῶν τοῦ Ἰσιδώρου, ἡ ὀγδόη τῆς ἑλθῆς σειρᾶς³. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων τεσσάρων πρώτων ἐπιστολῶν δικαιούμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἁπλῶς, ὅτι εἶνε χρονολογικῶς προγενέστεραι τῆς πέμπτης καὶ ἑκτης, καὶ ὅτι κατὰ ταῦτα ἐγράφησαν πρὸ τοῦ 1385 κατ' ἄγνωστον χρόνον μεταξὺ τοῦ 1380, λαμβανομένου ὡς ἔτους τῆς ἀνάρξεως τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἰσιδώρου⁴, καὶ τοῦ 1385. Ἄγνωστον δὲ ἂν αὐταὶ εἶνε γεγραμμέναι ἐκ Θεσσαλονίκης ἢ μᾶλλον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ αἱ λοιπαί.

Ἡ εἰσα ὑπὸ τοῦ *Legrand* ἐκ τοῦ Λαυρεντιακοῦ *Plut.* 74 cod. 13 φ. 234^a-244^b (*Lettres de l'empereur Manuel Paléologue*. Ἐν Παρισίῳ. 1893 σ. 105 κ.έ.), ἐν ἧ γίνεται λόγος καὶ περὶ ἀγνώστων ἡμῖν ἄλλοθεν καὶ δυσερμηνεῦτων κινδύων οὓς ἠπάσθη ὁ Ἰσιδωρος χάριν τῆς Θεσσαλονίκης ἐν Ἀσίᾳ. Τὸ αἰνίγμα ἴσως λυθῇ μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν δύο ἐν ἔτει 1894 καὶ 1895 ἐκφωνηθεισῶν ὑμιλιῶν τοῦ Ἰσιδώρου

¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 378, 20 κ.έ., σ. 379, 21 κ.έ.

² *Miklosich* καὶ *Müller* ἐνθ' ἀν. σ. 73. Πρὸς. *Louis Petit* ἐνθ' ἀν. σ. 95.

³ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 387 κ.έ.

⁴ Ὅτι καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολὴ ἐγράφη ἤδη ἀρχιερατεύοντος τοῦ Ἰσιδώρου, οὐδὲ νοχὸν ἢ ἐπιγράφη Ἐπιστολὴ τοῦ ἀγιοτάτου Ἰσιδώρου ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης ἐτέθη ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου ἀργότερον μετὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν λεγομένων ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν μητροπολίτην Σερρῶν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν. Ἴδε σ. 353, 3.

Πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου ἀναγκαία εἶνε ἡ παρακολούθησις τῶν τυχῶν τοῦ Ἰσιδώρου, περὶ ὧν δυστυχῶς ἀνεπάρκη μόνον γινώσκομεν. Καὶ δὴ κατὰ τὰ ἐξακριβωθέντα ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου κ. Λουδοβίκου Petit, νῦν Λατίνου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ἔχοντος πηγὰς τὰ πατριαρχικὰ γράμματα, τῷ μὲν 1380 διέτριβεν ὁ Ἰσιδωρος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς συνοδικός· μετὰ βραχὺν δὲ χρόνον, διαμαρτυρηθεὶς μετὰ παρρησίας ἐναντίον τῶν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἐπεμβάσεων τοῦ πατριάρχου Νεῖλου εἰς τὰ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ τὸν Ἰούλιον 1382 αὐστηρὰν ἐπιτίμησιν, ἀναγκάσαν αὐτὸν εἰς παραίτησιν, μὴ γενομένην, καθ' ἣ φαίνεται, δεκτὴν. Κατόπιν δὲ παρουσιάζεται φυγὼν αὐτοβούλως καὶ λάθρα ἐν τοσαύτῃ συγχύσει πραγμάτων καὶ ταραχῇ καὶ μεγίστῳ κλύδωνι, ὅτε οἱ Χριστιανοὶ τὸν περὶ ψυχῆς κίνδυνον διέτρεχον. Τὸ δὲ ἀντιπειθαρχικὸν τοῦτο διάδημα προεκάλεσε τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ καθαίρεσις αὕτη ἀνεκλήθη, καὶ τὸν Μάϊον 1387, ἴσως δὲ ἤδη πρότερον, τὸν Μάρτιον 1386, εὐρίσκομεν αὐτὸν συνοδικὸν μέχρι τοῦ 1389¹. Εἰς ταῦτα δὲ προσθετέον, ὅτι ὁ χρόνος τῆς προσωρινῆς ἄλλως παύσεως τοῦ Ἰσιδώρου δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς, εἶνε δ' ὁ Σεπτέμβριος τῆς ὀγδόης ἰνδικτιῶνος, ἥτοι τοῦ 1384· ὡς αἰτία δ' αὐτῆς φέρεται ἡ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ἐγκατάλειψις τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἐν ταῖς ὥραις τοῦ κινδύνου. Διὸ λέγεται πρὸς αὐτὸν Ἐφυγες προδότης γενόμενος τοῦ σώματος καὶ τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ, ἀτινά εἰσιν οἱ Χριστιανοί².

Ἀλλὰ τίς ὁ κίνδυνος, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῷ πατριαρχικῷ γράμματι τοῦ Νεῖλου καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς

¹ *Louis Petit* ἐνθ' ἀν. σ. 94-95. Αἱ συνοδικαὶ διαγνώσεις, ὧν βλέπομεν μετ' ἔχοντα τὸν Ἰσιδωρον, εἶνε αἱ τῆς 2 καὶ 29 Μαΐου 1387, ἡ τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ ἡ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, δύο πράξεις τοῦ Φεβρουαρίου 1389 καὶ ἡ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἴδε *Miklosich* καὶ *Müller* ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 46, 98, 105, 109, 115, 130, 133.

² *Miklosich* καὶ *Müller* *Acta et diplomata* ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 85.

τοῦ Ἰσιδώρου, λαλοῦντος ἤδη ἐν τῇ πρὸς τὸν μητροπολίτην Σερρῶν Ματθαῖον τὸν Φακραστῆ ἐπιστολῇ περὶ κοινῶν καὶ βαρυτάτων συρρεουσῶν συμφορῶν, δεσμῶν δουλείας καὶ αἰχμαλωσίας ὑπὸ χεῖρα αἰμοχαρῆ καὶ ἀντίπαλον, καὶ ταῦτα παρὰ τῶν φύσει πολεμίων¹; Εἶνε προφανές, ὅτι ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ πρόκειται περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων προσωρινῆς ἄλλως ἀλώσεως τῶν Σερρῶν, στρατηγοῦντος τοῦ Τιμουρτάς². Ἡ ἀλωσις αὕτη, περὶ ἧς οὐδένα λόγον ποιοῦνται οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, ἔγεινε τῇ 19 Σεπτεμβρίου ,σωηβ', ἧτοι 1383, καθ' ἃ μανθάνομεν ἐκ σημειώματος τριῶν βραχέων χρονικῶν³. Ἐπειδὴ δὲ οὐδένα ἔχομεν λόγον νάμφιδάλωμεν περὶ τῆς ἀκριθείας τῶν συμπιπτόντων τριῶν ἐκείνων χρονικῶν σημειωμάτων⁴, ὀφείλομεν νάποδεχθῶμεν, ὅτι ἡ πρώτη αὕτη ἐπιστολὴ ἐγράφη τὸ ἐνωρίτερον μῆνάς τινας μετὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1383⁵, καὶ

¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 353, 6-7 ταῖς γὰρ κοιναῖς αἰεὶ καὶ βαρυταταῖς συρρεούσαις συμφοραῖς. — σ. 353, 10^α Πρὸς μὲν γὰρ τὰ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπιδόντες δευτά. — σ. 353, 12^α τί γὰρ δουλείας καὶ τοιαύτης, ἢ περιπέτωκας, ὀδυνηρότερον; — σ. 354, 1-11^α εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ τυχόντος ἡμῖν δημοδόξου χερσὶν ἀπηνῶς ἰλκομένου πολεμίων ἐκεῖνα πάσχομεν — ὑπὸ χεῖρα γένηται αἰμοχαρῆ καὶ ἀντίπαλον. — σ. 355, 17^α μακάριόν σε νομίζομεν τῶν δεσμῶν καὶ τῆς δουλείας ἢ προσπαλαίεις. Πρὸς. σ. 356, 13-19. — σ. 356, 23^α ἀλλ' ἀνιαρὸν ὁ τῆς δουλείας ζυγός; — σ. 357, 10^α εἴτα οὐδὲ παρὰ τῶν δημοφύλων τὰ παρόντα πάσχεις ἀνιαρὰ καὶ οἰκείων, ἀλλὰ τῶν φύσει πολεμίων.

² Ἴδε *Jorga* Geschichte des osmanischen Reiches. Ἐν Γωθφ. 1908 Τόμ. Α' σ. 255.

³ Ἐν βραχεί χρονικῷ τοῦ Vaticanus gr. 1369 ἀνέγγων ἐν φ. 355^α τάδε τοῦ ,σωηβ' ἐν μηνί σεπτε^{βρι} εἶθ' ἐπήραν ἡ τουρ^κ τὰς ἀθλίας σέρας. Ἐν δὲ ἄλλῳ σημειώματι τοῦ ἀγιορειτικοῦ κώδικος Δοχειαρίου 127 φ. 436^α ἀναγράφονται τάδε. ,σωηβ' σεπτεμβρίῳ εἶθ' ἐπήραν τὰς σέρας. Ἄλλος δὲ κώδιξ τῆς αὐτῆς μονῆς, ὁ ὀπ' ἀριθ. 195, ἔχει ἐν φ. 135^β τάδε· Ἐπαρέλαβον εἰ τουρκοὶ τὰ σέρας ἐν ἐτί ,σωηβ' μινί σε^{πτε} εἶθ'. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σημείωμα μετ' ὀλιγωτέρας ἢ ἐνταῦθα ἀκριθείας ἐξέδωκα τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἐμφ. Καταλόγῳ τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου δρους ἑλληνικῶν κώδικων (Ἐν Κανταβριτζφ τῆς Ἀγγλίας. 1895. Τόμ. Α' σ. 257) καὶ ἀνετύπωσα ὡς εἶχαν αὐτόθι ἐν τῷ Νέφ. Ἑλληνομνημονίῳ Τόμ. Ζ' σ. 145 ἀρ. 75.

⁴ Ἴδε καὶ τὰ λεγόμενα κατωτέρω ἐν σ. 406 κ. ε. περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ματθαίου Σερρῶν.

⁵ Ὅποσον βρατεία ἦτο ἡ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία ἐν ἐκείνοισι τοῖς χρόνοις

δὴ πιθανῶς ἐντὸς τοῦ 1384, τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἔτους, καθ' ὃ εἶδομεν τὸν Ἰσιδωρον καθαρῶμενον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐνεκεν ἐγκαταλείψεως τοῦ ποιμνίου ἐν ἑραῖς κινδύνου. Δὲν φαίνεται λοιπὸν ἀπὸ τῶν ἐπισημῶν, ὅτι ὁ Ἰσιδωρος ἐγκατέλιπε τὴν Θεσσαλονίκην βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἄλυσιν τῶν Λαερῶν καὶ τὴν ἐναρξιν τῆς πολιορκίας τῆς Θεσσαλονίκης.

Πράγματι τὴν Θεσσαλονίκην βλέπομεν κυριευομένην ὑπὸ τῶν Γούρκων τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1387 μετὰ πολιορκίαν ἐτῶν τεσσαρῶν.¹ Κατὰ ταῦτα ἡ πολιορκία ἤρχισε τῇ 1383, καὶ εἰς ταύτην ἀναφέρεται ὁ κίνδυνος τῆς πόλεως, ὃς ἀψηφήσας ἐγκατέλιπεν αὐτὴν ὁ Ἰσιδωρος τῇ 1384 κατὰ τὰνωτέρω λεχθέντα.²

Ἀλλὰ πῶς πράγματι ἀπουσίαζεν ὁ Ἰσιδωρος ἐκ τῆς μητροπολιτικῆς αὐτοῦ ἑδρας ἐν ἡμέραις οὕτω θειναῖς διὰ τὴν πόλιν καὶ ἐν ἧ τὸ ποιμνιον αὐτοῦ ἐπιμόνωσ ἐξήτει τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ παρουσίαν τοῦ μητροπολίτου, καθ' ἃ δηλοῦται ἐκ τῶν δύο τελευταίων ἐπιστολῶν: Ἐν αὐταῖς βλέπομεν τὸν Ἰσιδωρον ὑπισχνούμενον μὲν τὴν ταχεῖαν ἐπιστροφὴν, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς ἀναθάλλοντ' αὐτὴν καὶ περιοριζόμενον εἰς εὐχὰς καὶ ὑποθήκας περὶ τῆς σωτηρίας ἀπὸ τῶν κατεχόντων τὴν πόλιν καὶ τὸ γένος θεινῶν, δικαιολογοῦντα δὲ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν ὡς μὴ προερχομένην ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος, ἀλλ' ἐκ

δυνατέως καὶ βεβαιῶς ἐκ τῆς ἑκτῆς ἐπιστολῆς: Ἦτε ἀνωτέρω σ. 379, ἢ, ἐν ἧ βλέπομεν ἐπιστολὴν ἐκ Θεσσαλονίκης πεμφθεῖσαν τῇ 14 Ἰουλίου περιερχομένην εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρέχοντα Ἰσιδωρον τῇ 12 Σεπτεμβρίου, ἧτοι μετὰ δύο ἔτους μῆνας.

¹ Ἐν ἔτει 1879 μνησθὲν Ἰσιδωρον ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς Θεσσαλονίκης τοῖς Ἀγιογράφοις ἐπισημαίνεται ὡς ἀπὸ τῶν χρόνων δ' κατὰ τὸ βραχὺ χρόνον τοῦ ὅπ' ἀριθμὸν 408 Μαρκεζανῶ κώδικος. Ἦτε Joseph Müller ἐν Abhandlungen der Wiener Akademie des Wissenschaften Cl. IX σ. 393. Ἡ παραπομπὴ αὐτῆς ληφθεῖσα ἐκ τοῦ (Jörg) Geschichte des osmanischen Reiches, Ἐν Γόττιν, 1908 σ. 255 σημ. 1) δεῖται ἀναθεωρήσεως, ὅτι ἐξ ἑσῶτος ἐσθῆτος. Ἦτε Muralt Essai de Chronographie byzantine 1057-1453. Ἐν Παρισίοις, 1871 σ. 729.

² Ἦτε ἀνωτέρω σ. 402.

λόγων ἀνωτέρων, καὶ διὰ ἐκ ῥηγίτης ἀπαιτήσεως τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου, ἐπιβαλλούσης ἀκούσιον αὐτοῦ κάθειρξιν ἐν τῇ βασιλευσίᾳ¹. Ἐκ δὲ τοῦ χωρίου τῆς πέμπτης ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ὁ Ἰσιώρος λέγει, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβῶν ἐκάθητο εἰρηνικῶς ἐν τῇ καλλιᾷ², δι' οὗς δὲ λόγους ἐγίνωσκεν ὁ Παλαιῶν Πατρῶν παρουσιάζετο σπανίως μόνον εἰς τὸ πατριαρχεῖον, ὅποτεν ἐμῆνυεν εἰς αὐτὸν ὁ πατριάρχης δι' ἀναγκαίας γρῆρας ἢ ἐπισήμιους ἑορτάς, ἄλλως δ' ἐκὼν δὲν ἐνεφανίζετο *διὰ τὰ προγεγονότα*³, γίνεται δῆλον, ὅτι ἐξηκολούθουν νὰ εἶνε τεταμέναι αἱ σχέσεις τοῦ Ἰσιδώρου πρὸς τὸν πατριάρχην Νεῖλον, ἴσως δὲ καὶ ὅτι δὲν ἦτο κἂν συνοδικὸς καθ' ἕλον τὸν χρόνον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβῆς.

Δὲν συνεδέετο δ' ὁ Ἰσιώρος πρὸς μόνον τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην δι' ὑποχρεώσεων, περὶ ὧν ἄλλως οὐδὲν μανθάνομεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μανουήλ. Πράγματι εἰς τοῦτον πρέπει νὰ αναφέρωμεν ὅσα λέγει ὁ Ἰσιώρος ἐν τῇ ἕκτῃ ἐπιστολῇ, ὅτι κακῶς ὑπελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικέων ὡς αἰτία τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς οὐκ τοῖς ἄλλοις καὶ δουλικῇ περὶ ἡμῶν ἐκείσιν ἡμεῖς ἔντευξις καὶ πρῶκκλήσεις, ὡς τοῦ κρείττους ὁ τὰ ἀπότερα φέρων μετὰ τὸν μέγαν ἐπέβη τῆς Κωνσταντινῆς⁴. Περὶ τοῦ γεγονότος τούτου, συμβάντος ἑλίγον χρόνον πρὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1385, δι' ἐγγραφήν ἢ ἐβδόμη ἐπιστολῇ τοῦ Ἰσιδώρου, ἀγνωσθῆναι δυστυχῶς τὰ καθέκαστα, πάντως δὲ οὐδεμίαν ἔχει τοῦτο σχέσιν πρὸς τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν ἔτει 1371 ἐπιστροφὴν τοῦ Μανουήλ ἐκ τῆς ἐν τῇ Προύσῃ αὐλῆς τοῦ Μουράτ⁵.

¹12^a ἀνωτέρω σ. 380, 15 κ. 4. Ἠρβλ. καὶ τὰ ἐν σ. 380, 11' *συχὴ ἡμῶν ἄλλη περὶ τὰ βασίλεια διατριβῆς*.

²12^a ἀνωτέρω σ. 378, 21. Ἠρβλ. σ. 380, 13.

³12^a ἀνωτέρω σ. 378, 21 κ. 4.

⁴12^a ἀνωτέρω σ. 380, 9 κ. 4.

⁵12^a τὰ περὶ αὐτῆς παρὰ τῷ Φραντζῆ (ἐκδ. Βόννης σ. 47 κ. 4.). Σημειωτέον δ' ὅτι αὐτὸς ἐν σ. 47, 7 φέρεται Μιχαὴλ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος Μανουήλ, ἔπειρ σὺ μόνον ἐκ τῶν λεγομένων ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω ἐξάγεται, ἀλλὰ καὶ ἐρῶς φέ-

Ἄλλο δ' ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰσιδώρου ἀξιόλογον διδάγμα εἶνε τὰ ἐν τῇ πέμπτῃ ἐπιστολῇ ἐκτιθέμενα περὶ τῆς ἀλλοθεν ἀγνοουμένης λοιμώδους νόσου, ἣτις ἐλυμαίνετο τὴν Κωνσταντινούπολιν περὶ τὸ 1384, καθ' ὃ ἔτος ἐγράφη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη.

Τῶν δ' οὗς ἐγράφησαν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰσιδώρου ἱκανῶς γνωστὸς καὶ ἀλλοθεν εἶνε ὁ Σερρῶν Ματθαῖος Φακρασῆς, ὅστις ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς ἤδη ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου¹, καὶ δὴ πιθανῶς ἐν τινι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς δευτέρας τούτου πατριαρχείας (1364 — 1376). Περὶ τούτου ἔχομεν μακρὰν συνοδικὴν διάγνωσιν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νελλου κατὰ Μάιον τοῦ 1387, δι' ἧς ἠθώθη ἀπὸ καταγγελίας τοῦ πρώην πατριάρχου Μακαρίου, ἐτι ὄντος μητροπολίτου Σεβαστείας, ἣτις περιεῖχε γεγραμμένα τινὰ ἐγκλήματα κατὰ τούτου δὴ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Σερρῶν, φόνων κατηγορίαν ἔχοντα. Ἐν τῇ συνοδικῇ ταύτῃ διαγνώσει πολλὰ ἐκτίθενται περὶ τοῦ Σερρῶν Ματθαίου, ἐν οἷς καὶ ταῦτα τέταρτον ἤδη χρόνον ἀγει ἀφ' οὗ τῇ κακίστη περιέπεσεν αἰχμαλωσία, δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς ταλαιπωρῶν ἀεὶ καὶ ταῖς ἀπὸ τούτων συμφοραῖς πιεζόμενος, καὶ νῦν πωληθεὶς ἐπὶ μεγίστῳ τιμήματι καὶ ἐγγυητὰς δοὺς φιλοχρίστους ἀνθρώπους ἐξῆλθε περιπατῶν καὶ πλανώμενος καὶ ζητῶν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς ἂν ἐλευθερώσῃ ἐαυτὸν καὶ τοὺς ἐγγυητὰς· ἐπεὶ τοίνυν τοσοῦτον ἔχει χρόνον καὶ οὐκ ἔσχεν ἐλευθερίαν ἱερουργῆσαι, ὥστε κοινωνῆσαι τῶν ζωοποιῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων καὶ ἀγιασθῆναι, ἐδεήθη νὰ ἐξετασθῶσι τὰ κατὰ τὰς γενομένας καταγγελίας². Ἀπαλλαγεὶς δὲ καὶ ἀποκατασταθεὶς εἰς τὸν θρόνον Σερρῶν μετέσχε τῆς

ρεται ἐν τῇ παρ' ἐμοὶ ἀξιολόγῳ κώδικι τοῦ Φραντζῆ, περὶ οὗ ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Β' σ. 366, Τόμ. Γ' σ. 427 σημ. 1, σ. 432 σημ. 2.

¹ Miklosich καὶ Müller ἐνθ' ἂν. Τόμ. Β' σ. 97.

² Miklosich καὶ Müller ἐνθ' ἂν. Τόμ. Β' σ. 98.

ιεράς συνόδου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πράγματι δ' ἀναμφιβόλως οὗτος εἶνε ὁ συνοδικὸς ὁ ἀπλῶς μὲν ὡς ὁ Σερρῶν ἄνευ τοῦ ὀνόματος μνημονευόμενος ἐν συνοδικαῖς διαγνώσεσι τῆς 2 Μαΐου 1387¹, τῆς 29 Μαΐου², τοῦ Σεπτεμβρίου³ καὶ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους⁴, τοῦ Φεβρουαρίου 1389⁵, τοῦ Ἀπριλίου⁶, τοῦ Ἰουλίου⁷ καὶ τοῦ Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους⁸, ῥητῶς δὲ ὑπογραφόμενος ὡς Ματθαῖος Σερρῶν ἐν ἑτέρᾳ πράξει τοῦ Φεβρουαρίου 1389⁹ καὶ ὡς Ματθαῖος Φακρισῆς μνημονευόμενος ἐν τῇ μακρᾷ διαγνώσει τῆς 2 Μαΐου 1387. Μέχρι δὲ τίνος ἔτους ἔζησεν ἄγνωστον, καὶ τὸ μόνον γνωστὸν εἶνε, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1396 καὶ 1397 παρουσιάζεται ἀντ' αὐτοῦ ἄλλος μητροπολίτης Σερρῶν, ὁ Νίφων¹⁰.

Καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ματθαίου καὶ τῶν κατ' αὐτὴν συμπίπτουσι πρὸς ὅσα λέγει ὁ Ἰσιδώρος ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ χρονολογία τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῶν Σερρῶν ἐν ἔτει 1383, ἣν παρέχει τὸ ἀνωτέρου μνημονευθὲν χρονικὸν σημεῖωμα¹¹, ἔχει πρᾶγματι ὀρθῶς, ἀφ' οὗ τέσσαρα ἔτη λέγει ἡ συνοδικὴ διάγνωσις παρελθόντα ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ματθαίου, ζωγηθέντος προφανῶς κατ' αὐτὴν τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως. Ὅτι δὲ τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον εἶνε Φακρασῆς καὶ οὐχὶ Φακρισῆς διατρανοῦται ἐκ τῆς ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις μνείας καὶ ἄλλων ἀνδρῶν ὁμοίως ὀνομαζομένων¹².

¹ Αὐτόθι σ. 96 κ. ε.

² Αὐτόθι σ. 98.

³ Αὐτόθι σ. 106.

⁴ Αὐτόθι σ. 109.

⁵ Αὐτόθι σ. 115, 130.

⁶ Αὐτόθι σ. 133.

⁷ Αὐτόθι σ. 133, 138.

⁸ Αὐτόθι σ. 144, 147, 149.

⁹ Αὐτόθι σ. 129.

¹⁰ Αὐτόθι σ. 291.

¹¹ Ἴδε ἀνωτέρου σ. 403.

¹² Ἴδε περὶ τινων ἀνδρῶν φερόντων τὸ ὄνομα Φακρασῆς *Max Trecu Maxi-*

Τὸν δὲ Φιλόθεον τὸν Νεαμονίτην, ὃν δαινῶς νοσοῦντα ἀγωνίζεται διὰ μακρῶν νὰ παραμυθίσῃ ὁ Ἰσίδωρος ἐν τῇ τρίτῃ καὶ τετάρτῃ τῶν ἐπιστολῶν, δὲν γινώσκομεν ἄλλοθεν. Νεαμονίτης δ' ἐκαλεῖτο πιθανότατα οὐχὶ ἐξ ἐπωνύμιου οἰκογενειακοῦ, εἰ καὶ δὲν δείπαι τὸ τοιοῦτον ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις¹, ἀλλ' ὡς μοναχὸς μονῆς καλουμένης Νέας. Καὶ δὲν εἶνα μὲν ἀδύνηθες τὸ ὄνομα μονῶν οὕτω καλουμένων², ἀλλ' ἢ περὶ ἧς

mi monachi epistulae. Ἐν Βραττανίᾳ. 1890 σ. 197 κ. ε. Φακρατῆς] δὲ εἶνα καὶ εἰς τῶν εἰς οὗς ἐπιστέλλαι ὁ Δημήτριος Κυδωνῆς. Ἰδε *Joseph* ἐνθ' ἄν. σ. 282. Ὅτι δὲ τὸ ὄνομα¹ αὐτοῦ τοιαύτου Φακρατῆς καὶ οὐχὶ Φακρατῆς, ὡς παρὰ τῷ *Joseph*, καὶ ὅτι ἦτο προμικηρῆς, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ Βουρναϊκοῦ κώδικος Τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βραττανικοῦ μουσείου, ἐν ᾧ περιλαμβάνονται δύο πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαὶ τοῦ Κυδωνῆ. Πρῶτος καὶ τὸν εἶται 1857 Θεόδωρον Φακρατῆν παρὰ *Miklosich* καὶ *Müller* ἐνθ' ἄν. Τόμ. Β' σ. 370. Ἐχομεν δὲ καὶ Ἰωάννην Φακρατῆν πρωτοστράτορα γράψαντα διήγησιν περὶ Ηαλαρᾶ καὶ Γρηγορᾶ (Σπυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου ἕρους ἑλληνικῶν κωδίκων Τόμ. Β' σ. 563 ἐν λ.), πιθανῶς τὸν αὐτὸν καὶ ὁ παρὰ Καντακουζηνῶ (ἐκλ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 585, β. Τόμ. Γ' σ. 196, β) Ἰωάννης Φακρατῆς. Ὁ αὐτὸς δ' ἐγράψεν ὡς παρακοιμώμενος καὶ Ἐκφρασιν περὶ τῶν βασιλικῶν ὄψεων, περιλαμβανομένην ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 167 κώδικι τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ ἕρει μονῆς Διονυσίου (Σπυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Α' σ. 353 ἀρ. 49, καὶ τῇ ὑπ' ἀρ. 152 τῆς μονῆς Πανταλεήμονος) (Ἀγύθου Τόμ. Β' σ. 303 ἀρ. 18, ἧτις εἶνα ἡ αὐτὴ ὡς ἀδόσποτος ἐκδοθεμένη ἐν συμπληρώματι τῆς Περὶ τῶν ὄψεων συγγραφῆς τοῦ Κωδωνοῦ (ἐκλ. Βόννης σ. 215 κ. ε.).

¹ Οἰκογενειακὸν εἶνα τὸ ἐπωνύμιον τοῦτο ἐν τῇ ἐπιγραφῇ *Τῷ Νεαμονίτῃ*, ἣν φέρει ἡ δ' τῶν ἐπιστολῶν τῆς ὑπὸ τοῦ *Konstantincher* (Byzantinische Literaturgeschichte σ. 45, ἐκλ. ματάρ. Γ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 154) κληθεῖσας Φλωρεντικῆς συλλογῆς ἐν τῷ Ακρυμαντικῷ κώδικι S. Marco 356, ἧς ἄλλο ἀπόγραφον εἶνα τὸ τοῦ Μοναχίου κώδικος CXCVIII. Καὶ πράγματι ἕλλαϊ ἐπιστολαὶ τῆς αὐτῆς συλλογῆς, ἡ λβ', ἡ μς' καὶ ἡ νς', ἀπαθῶνονται *Τῷ υἱῷ τοῦ Νεαμονίτου*.

² Τοιαύτη εἶνα ἡ γνωστοτάτη Νέα μονὴ τῆς Χίου (Ἰδε Γρηγορίου Φωτεινοῦ Νεαμονίτη. Ἐν Χίῳ. 1861. — Κ. Καντζιλάκη Χαϊκᾶ ἀνάκτα. Ἐν Ἀθήναις. 1890. — *Miklosich* καὶ *Müller* Acta et diplomata Τόμ. Ε' σ. 1 κ. ε. — Ἄθ. Παπαδοποιῶλου Κεραμέως Ἱεροσολυμιτικῆ βιβλιοθήκη Τόμ. Α' σ. 139 ἐν σημ., σ. 144 ἀρ. 11. *Strzykowski* Nea Moni auf Chios ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. Ε', 1896, σ. 140 κ. ε. — Σπυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου ἕρους ἑλληνικῶν κωδίκων Τόμ. Β' σ. 299 ἀρ. 5643, 2. — Χρυσόεσσα ἐξ αὐτῆς ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀλήθειᾳ Τόμ. Δ' σ. 403 κ. ε., 411 κ. ε., 428 κ. ε., 444 κ. ε.). Νέαν μονὴν δ' ἔχομεν καὶ παρὰ τὸ Νάκπιον (Νέου Ἑλληνομνημόνιος Τόμ. Γ', σ. 282). Εἶνα δ' αὐτὴ ἢ ἄλλως λεγομένη

πρόκειται ἐνταῦθα Νέα μονή, ἐξ ἧς Φιλόθεος ὁ Νεαμονίτης, εἶνε αὐτῇ ἐκαίνη, ἧς αἱ Νεαμονίται μοναχοὶ εὐρίσκοντο περὶ τὸ 1394 εἰς διενέξεις περὶ γειτονικῶν κτημάτων πρὸς τοὺς Ἀκαπνιώτας, μοναχοὺς τῆς μονῆς Ἀκαπνίου¹. Γινώσκοντας δὲ, ὅτι ἡ μονὴ Ἀκαπνίου ἔκειτο ἐν τῇ περιουσίᾳ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐξάγομεν ἐνταῦθεν, ὅτι καὶ ἡ Νέα μονὴ ἔκειτο ἐν τῇ αὐτῇ περι-

τῆς Ἀρχαίας, περὶ ἧς σφίσταται ὑπόμνημα Λέοντος ἐπισκόπου Ἀργαῶν καὶ Νεοπλάου, ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Paris* (Codices manuscriptorum bibliothecae Regiae Taurinensis, Ἐν Ταυρίνῳ, 1749 σ. 426 κ. ἑ.) ἐκ τοῦ ἑσπεύκατος κατὰ τὴν ποικίλην τοῦ 1904 κατασκευασθέντος κώδικος CCCXVI (B. VII 29), εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Μουστοξιδίου (Ἐκκλησιαστικὸν σ. 219 κ. ἑ.), καλλίτερον δὲ κατέστη ὑπὸ *Miklosich* καὶ *Müller* (Acta et diplomata Tόρ. B' σ. 178 κ. ἑ.), αὐτόθεν δὲ καὶ παρὰ **Μ. Αὐμπουρνιὸν** (Ἡ Ναυπλία Ἐν Ἀθήναις, 1898, σ. 47 κ. ἑ.) Ἐβδλ. περὶ τῆς μονῆς ταύτης **Σπυρ. Η. Αὐμπρον** ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόρ. B', 1893, σ. 75, καὶ ἐν Μικρατῶν Σαύτου (Ἐν Ἀθήναις, 1905 σ. 418 κ. ἑ.), **Μ. Αὐμπουρνιὸν** ἐν τῇ Ἀρμολογ. Τόρ. Γ', 1903, σ. 479 κ. ἑ., **H. Zimmerer** ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόρ. B', 1906, σ. 550 καὶ **Μ. Βέην** αὐτόθεν Τόρ. 12', 1908, σ. 105 κ. ἑ. Ἐκ δὲ τοῦ Ἀρθροκρατικοῦ κώδικος Q 11 sup. ἀνταγγραφεύων ὑπ' ἑσθ' αὐτῶν «Στοιχοὶ εἰς τὴν ἄρτιον εὐλόγησάν τῆν εἰς ἄρτιον πεποιημένην. . . Πάτριον Ἀργαῶν κείρονος τοῦ πασιπλου νεοῦ τῆς Νέας, οὗς ἔκ ἐκλόου ἐν τοῖς Παλιολογίταις καὶ Παλοπονητικαῖς. Ἀλλὰ ἡ Νέα μονὴ εἶνε ἐκαίνη, ἧς εὐρίσκοντο μοναχοὶ ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ἐν βιβλιογραφικῇ σημειώματι τοῦ κώδικος 24 τῆς βιβλιοθήκης Πίου Β' ἐν τῷ Βατικανῷ, ἔχουσι οὕτως Ἐργασίη ἡ φηγοροῦσι αὐτῇ βιβλίον δια χειρὸς Ἀθανασίου ἐπίσκοπος μοναχῶν εἰς τὴν εὐαὴν μονὴν ἐν τῇ αὐτῇ ἄρτιον Θεσσαλονίκην. . . 297» (1912). Ἴδε *Duchesne* De codicibus mss. graecis Pii II in Bibliotheca Alexandrina Vaticana, Ἐν Πάριστοις, 1889 σ. 18. Νεοφανείτω δὲ λέγεται ἡ Φανερωμένη τῆς Σαλαμίνας (Νέον Ἐκκλησιαστικόν Τόρ. Δ' σ. 92).

¹ *Miklosich* καὶ *Müller* ἑβ' ἄν. Τόρ. B' σ. 200 κ. ἑ., 202 κ. ἑ.

² Ἴδε τὸ σημεῖον τοῦ βιβλίου κώδικος Theol. gr. 193. *Τὸς δὲ διαίρει, τοῦτον καὶ ἀνταγγραφεύς μοναχὸς εἰς Νικήτας ἡρωματικῶν ἐν τῇ εὐρ' Ἀκαπνιωτῶν μονῇ τοῦς ἐκ Θεσσαλονίκης (φρασεῖται τῇ ἐν Θεσσαλονίκῃ) διὰ φρονείδος εἶδεν εἰς τὴν ἐκδοτικὴν ἀποκτὴν διὰ χείρων καὶ μέλωνος σημειωθῆναι ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόρ. 1B' (1903), σ. 324. Ὁ δὲ καθηγούμενος τῆς μονῆς Ἀκαπνίου Ἰγνάντιος ἔγραψε περὶ εὐλόγησάν Χριστοῦ τῆς ἐν τῇ μονῇ Ἀκαπνίου Θεσσαλονίκης (Σπυρ. Η. Αὐμπρον Κατάλογος. . . Ἀγίου ἕρους Τόρ. Α' σ. 381, 13 καὶ 387, 13). Φανερῶτα δὲ δηλοῦται, ὅτι ἡ μονὴ Ἀκαπνίου ἔκειτο ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Παχυμέρους (ἐκδ. Βένης Τόρ. Α' σ. 27, 20), ὅπου τὸ κειμῆν ἔχει Ἀκαπνίου, ὅπως ἐπισημασθῆναι καὶ παρὰ τῷ *Tafel* 10 Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica, Ἐν Βερολίνῳ, 1839 σ. 143), θεωρούμεν εἰς Ἀκαπνίου.*

χώρῳ. Ἄπορον δὲ φαίνεται πῶς τὴν διάλυσιν τῆς ἔριδος τῶν δύο μονῶν εἶχεν ἀναλάβει ὁ μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ὑπερτιμος καὶ ἐξαρχος πάσης Βιθυνίας¹, καίπερ οὕτω μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης κειμένης. Ἡ ἀπορία δὲ αὕτη λύεται ἢ διὰ τῆς ἀποδοχῆς ἀναθέσεως εἰς αὐτὸν ἐξαρχικῶν καθηκόντων ἐν Θεσσαλονίκῃ καθ' ὃν χρόνον ἀπουσιάζεν ὁ Ἰσιδώρος ἴσως ἐν Ἀσίᾳ κατὰ τὰ λεγόμενα ἐν τῇ μοναδίᾳ τοῦ Ἰβάγκου² ἢ ἕνεκεν ἰδιωζόντων τινῶν προνομίων, ἅτινα ἐκέκτητο κατὰ τινὰς συνοδικὰς διαγνώσεις ὁ Χαλκηδόνος καὶ ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγαι ἐπήρχοντο συγχύσεις³. Ὁ δὲ Χαλκηδόνος, εὖ γίνεται μνεία ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ τοῦ Ἰσιδώρου ὡς παραιτίου γενομένου καταλυθῆναι τὴν συνοδίαν Φιλοθέου τοῦ Νεαμονίτου⁴, εἶνε πιθανώτατα ὁ αὐτὸς ἄγνωστος ἡμῖν κατ' ὄνομα, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν ταῖς προμνημονευθεῖσαις συνοδικαῖς διαγνώσεσιν.

Ὁ δὲ Παλαιῶν Πατρῶν, εἰς ὃν ἀπευθύνεται ἡ πέμπτη ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος Ἰγνάτιος, ὃν εὐρίσκομεν τὸν Ἰούλιον 1389, ἦτοι ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ γράμματος ἐκείνου τοῦ Ἰσιδώρου, ῥητῶς ὀνομαζόμενον ἐν τινι συνοδικῇ πράξει⁵.

Ὁ δ' ἐν Θεσσαλονίκῃ ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς Δοσίθεος ὁ Καραντηνὸς, εἰς ὃν ἐγράφη ἡ ἕκτη ἐπιστολὴ τοῦ Ἰσιδώρου⁶, εἶνε ἀναμφηρίστως ὁ αὐτὸς καὶ ὁ παπᾶς Δοσίθεος ὁ Καραντηνὸς, πρὸς ὃν σῶζεται ἐπιστολὴ τοῦ ἐν ἔτει 1371 θανόντος προκατόχου τοῦ Ἰσιδώρου ἐπὶ τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου Θεσσαλονίκης Νικολάου Καβάσιλα⁷.

¹ Miklosich καὶ Müller ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 200 κ. ε. 202 κ. ε.

² Ἴδε ἀνωτέρω σ. 400 σημ. 5.

³ Πρὸς. Miklosich καὶ Müller ἐνθ' ἀν. σ. 131 κ. ε.

⁴ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 360, 7 καὶ 12.

⁵ Miklosich καὶ Müller ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 125.

⁶ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 379 κ. ε.

⁷ Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εὑρεθῆται ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι 1213, φ. 298^α, ἐξέδωκα δὲ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς καὶ τὴν ἀρχὴν ἐν Νέῳ Ἑλληνομνημόνιῳ Τόμ. Β' σ. 815.

Τὸ δ' ἐπώνυμον Καραντηνὸς δὲν εἶνε καὶ ἄλλως ἄγνωστον ἐκ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων ὡς οἰκογενειακόν. Τοιοῦτο φέρουσιν ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ Κωνσταντῖνος ὁ Καραντηνός¹ καὶ ὁ τούτου υἱὸς Νικηφόρος, στρατηγὸς Ναυπλίου, ὁ τῷ 1032 κατὰ τῶν Ἀράβων νικηφόρος². Γινώσκωμεν δὲ καὶ Νικήταν Καραντηνόν, ἱερέα καὶ νομικὸν τῶν παλατιῶν ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου³.

Διαισώθη δὲ τὸ ὄνομα μέχρι καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν Κεφαλληνίᾳ, ὅπου ἔχομεν οἶκον Καραντινῶν ἢ Καρανδινῶν, ἀναγόντων τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους καὶ θεωρούντων γενάρχην πρωτοσπαθάριον τινα Γεώργιον, οὗ σώζεται παρά τινι τῶν ἀπογόνων ἐν Ἀργοστολίῳ ἐλαιογραφικὴ εἰκὼν⁴. Εἰς τὸν οἶκον τοῦτον ἀνήκουσιν ὁ Σπύρος Καρανδινός, ὃν εὐρίσκομεν μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ ἐν Παταύῳ Γυμνασίου⁵, ὁ ἀγιογράφος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος Ἀνδρέας ἢ Ἀλέξανδρος Καραντινός⁶, ὁ ἐν ἔτει 1776 γράψας Ἰταλιστὶ βραχεῖαν ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννης⁷, καὶ ὁ ἕτερος Ἰωάννης ὁ ἔπειτα ἐν τῇ Ἰονίῳ ἀκαδημίᾳ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν⁸.

¹ Κεδρνοῦ ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 491, 13. Τοῦτον ἀντὶ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου πλημμελῶς λέγει νικητὴν τῶν Ἀράβων ὁ Geizer (ἐν τῇ τοῦ Krumbacher Byzantinische Litteraturgeschichte σ. 1001. ἑλλ. μεταφρ. Γ. Σωτηριάδου Τόμ. Γ' σ. 403 κ. ε.).

² Κεδρνοῦ ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 499, 12. Οὗτος ἐσφαλμένως καλεῖται Karanienos ὑπὸ τοῦ Zimmerer ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ. Θ', 1900, σ. 550 καὶ κατ' αὐτὸν ὑπὸ τοῦ P. Marc (Byzantinische Zeitschrift. Generalregister zu Band I—XII. Ἐν Λειψίῳ. 1909 σ. 224).

³ Miklosich καὶ Müller Acta et diplomata Τόμ. Γ' σ. 197.

⁴ Ἡλία Τσίτσέλη Κεφαλληνικά. Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθήναις. 1904 σ. 195.

⁵ Σάθα Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 421.

⁶ Ἡλία Τσίτσέλη ἐνθ' ἄν.

⁷ Αὐτόθι σ. 196. Τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἀναγκαστικῆς δημοσιευθεῖσης ἐν ταῖς τοῦ Μαρίνου Πικατόρρου Memorie critiche e storiche dell' isola di Cefalonia. Ἐν Κερκύρῳ. 1887. Τόμ. Β' σ. 104, σώζεται κῶδιξ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας. Ἰδε Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Ζ' σ. 333 ἀρ. 99.

⁸ Ἡλία Τσίτσέλη σ. 196 κ. ε.

Οἱ εἰς τὸν κεφαλληνιακὸν τοῦτον οἶκον ἀνήκοντες γράφουσιν ἐναλλάξ τὸ ἴδιον ἐπώνυμον Καραντινός, Καρανδινός ἢ Καρανδηνός¹. ὁμοίως δ' ἐναλλάξ γράφεται Καραντινάτα² ἢ Καρανδινάτα τὰ ἐξ αὐτῶν ὀνομασθῆν χωρίον τοῦ δήμου Λιβαθοῦς³. Ἀλλὰ τὸ ὀρθὸν ἦτο νὰ γράφηται Καραντηνός, ὡς παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα εἶνε ἐθνικὸν ἐκ τῶν ἐχόντων τὴν κατάληξιν ηνός, οἷα τὰ Δαμασκηνός, Κομνηνός, Λακαπηνός, Συναδηνός καὶ ἄλλα πλείστα⁴. Εἶνε δὲ τὸ Καραντηνός ἐθνικὸν ἐξ ἀγνώστου τόπου φέροντος τὸ ὄνομα Κάραντα⁵. Ἀλλ' ὅπως δῆποτε γεννᾶται καὶ τὸ ἐρώτημα μὴ καὶ παρὰ Βυζαντινοῖς τὸ ὄνομα εἶχε τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ δ (Καρανδηνός), ὅτε ἠδυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν περὶ τῆς ὑπάρξεως τόπου Κάραντα, φέροντος τὴν κατάληξιν τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἤδη ἐπιχωριάζουσαν ἐν Κάρια καὶ ἐν Λυκία.

Οἱ δ' ἐκ Θεσσαλονίκης Τζουμισχῆς, Κληματικὸς καὶ Ῥωσωτᾶς οἱ μνημονευόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου¹ δὲν δύνανται νὰ ταυτισθῶσιν. Ἀλλ' οὐχ ἦττον τοῦ μὲν πρώτου τὸ ὄνομα εἶνε γνωστότατον ὡς οἰκογενειακὸν ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου αὐτοκράτορος. Ὁ δὲ Ῥωσωτᾶς ὁμωνυμεῖ πρὸς τὸν Ἰωάννην Ῥωσοτᾶν, ἀναγνωστότερον πιθανῶς καὶ ἐκείνον Ῥωσοτᾶν, τὸν κεκτημένον

¹ Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς Ἰωάννης ἔγραψεν ἑαυτὸν ἐν μὲν ταῖς ἀρχαιοτέροις τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ Καρανδινόν (*Le grand-Pernot Bibliographie ionienne*. Ἐν Παρισίοις. 1910 Τόμ. Α' σ. 287 ἀρ. 1077 καὶ 1078), Καρανδηνόν δ' ἐν ταῖς νεωτέροις (Ἀπόθ. σ. 293 ἀρ. 1102, σ. 296 ἀρ. 1125, σ. 302 ἀρ. 1146, σ. 108 ἀρ. 1147 καὶ σ. 205 ἀρ. 1158).

² Ἡλία Τσίτσέλη ἐνθ' ἀν. σ. 196.

³ Ἐν ταῖς ἐπίσημοις στατιστικαῖς τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

⁴ Πρὸς Κ. *Amantos* Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen. Ἐν Μονάχῳ. 1903 σ. 55 κ. ε.—*H. Moritz* Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten. Programm des humanistischen Gymnasiums in Landshut. 1897—1898. Μέρ. Β' σ. 19.

⁵ Ὁ Ἄμαντος ἐνθ' ἀν. σ. 56 ὑποδεικνύει πρᾶγματικῶς τὰ Κάραντα ἐν Βοιωτίᾳ, στηριζόμενος εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ ἐπιτελείου συνταχθέντα Κάρτην τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἑλληνικὰς στατιστικὰς τοῦ πληθυσμοῦ τὸ περὶ οὗ πρόκειται χωρίον τοῦ δήμου θισθῆς τονίζεται Καραντα.

περὶ τὴν περιοχὴν τῶν Πατρῶν περιβόλαιόν τι¹. Ὁ δ' ἐκ Νεοτέγκων ἢ μᾶλλον Νεστόγκων Λάσκαρις² ἐνθυμίζει ἡμᾶς τὸν ἐν Νικαίᾳ Ἀνδρόνικον Νεστόγκον³ τὸν ἐν ἔτει 1225 συνωμόσαντα κατὰ τοῦ εξαδέλφου Θεοδώρου Βατάτζη⁴, τὸν ἐν ἔτει 1306 ἐν Βυζαντίῳ μέγαν ἐταιρειάρχην Νεστόγγον Δούκαν⁵ καὶ τὸν ἐν αὐτῇ δὴ τῇ Θεσσαλονίκῃ πιγκέρνην Ἀλέξιον Δούκαν Νεστόγγον γράμματός τινος τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Ζωγράφου τοῦ ἔτους 1267⁶.

Τέλος δ' ἄγνωστον μένει ἡμῖν τὸ κύριον ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσιδώρου, ὃν μανθάνομεν ὅτι εἶχε κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν⁷, καὶ ἀγνοοῦμεν ὁποῖον ἔργον οὗτος μετήρχεται.

Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἐν σ. 343 στ. 22 ὀνομάτων τῶν λογίων μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης ἐξέπεσε μετὰ τὸ τοῦ Νεῖλου Καβάσιλα τὸ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Νικολάου Καβάσιλα.

Αἱ ἐν σ. 344 κ. ἐ. μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Ἰσιδώρου ἀναγραφόμεναι δύο λύσεις περὶ τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ Ἀνθίμου Οὐγγροβλαχίας καὶ τῆς ἱερωσύνης Εὐγενικοῦ ἀναγνώστου αἱ καὶ ἐν τῷ κώδικι 286 τῆς μονῆς Ἰθέρων περιωζόμεναι εὐρηγνται ἐκδεδομέναι παρὰ τῷ κ. Γεδεών⁸.

Τῆς δ' ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσιδώρου πρὸς τὸν Ματθαῖον Φακρα-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 330, 28.

² Ἴδε τὸ ἀργυρόβουλλον τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου παρὰ Miklosich καὶ Müller ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 258.

³ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 380, 7.

⁴ Γεωργίου Ἀκροπολίτου ἐκδ. Βόννης σ. 39, 17 κ. ἐ.

⁵ Παχυντέρους ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 429, 2 κ. ἐ.

⁶ Victor Langlois Le Mont Athos et ses monastères. Ἐν Παρισίῳ. 1867 σ. 62 ἐκ τῶν τοῦ Joseph Müller Historische Denkmäler in den Klöstern des Athos παρὰ Miklosich (Slavische Bibliothek Τόμ. Α' σ. 123 κ. ἐ.).

⁷ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 330, 4.

⁸ Μανουὴλ Γεδεών Κανονικαὶ διατάξεις. Ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1888. Τόμ. Α' σ. 21 κ. ἐ., 24 κ. ἐ.

σῆν¹ ποιεῖται μνησίαν καὶ ὁ Δέων Ἀλλάτιος² ὡς περιλαμβανομένης ἐν τῷ Vaticanus graecus 651³.

Κάτωθεν τοῦ ἐγκλητικῷ γράμματος Παύλου τοῦ Ξηροποταμίτου τοῦ συντεταγμένου ἐν ἔτει 1016 καὶ ἐκδοθέντος ἐν τῇ παρόντι τόμῳ τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος ἐξ ἀπογράφου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος φέρονται τάδε· Ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ Ἰσιδώρου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης⁴. Δὲν εἶνε δὲ πιθανὸν ὅτι ὁ ὑπογεγραμμένος Ἰσιδωρος εἶνε ὁ Γλαβᾶς, ἐκτὸς ἂν ὑποτίθετο, ὅτι ἐδέησε διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ νὰ κυρώσῃ τυχὸν τὴν γνησιότητα τοῦ προσαχθέντος αὐτῷ κατὰ αἰῶνας δλους ἀρχαιτέρου πρωτοτύπου χάριν τῶν ἐν τῷ ἐγγράφῳ δριζομένων κτηματικῶν ὀρίων ἐν Ἀγίῳ Ὄρει. Ἀλλὰ καὶ τοιαύτη ὑπόθεσις δὲν θὰ ἦτο εὐλογος, ἐπειδὴ αἱ πλείσται τῶν ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἐκείνῳ ἀναγραφομένων μονῶν εἶχον ἤδη ἐκλίπει. Διὸ πολὺ πιθανώτερον εἶνε νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ κυρώσεως αὐτοῦ τοῦ πρωτοτύπου τοῦ ἐγκλητικῷ γράμματος καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ ὑπογραφῶν ἡγουμένων τοῦ Ἀγίου Ὄρους ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτοῦ κατέχοντος τὸν θρόνον Θεσσαλονίκης. Ἄν δὲ ἡ γνώμη αὕτη ἔχη ὀρθῶς, προὔπηρξε τοῦ Γλαβᾶ καὶ ἕτερος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καλούμενος Ἰσιδωρος, ἀρχιερατεύσας ἀρχομένου τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος ἐπὶ ἔτη τινὰ τοῦ μακροῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου χρόνου καθ' ὃν ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλέον ὑπάρχει κενὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου Θεσσαλονίκης⁵.

¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 353 κ. ἑ.

² *L. Allatii* In Rob. Creyghtoni apparatus. . . Exercitationes. Ἐν Ρώμῃ. 1674 σ. 704 κατὰ τὸν *Lequien Oriens Christianus* Τόμ. Β' σ.89 κ. ἑ.

³ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 345 καὶ 352.

⁴ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Η' σ. 233.

⁵ Ἐν τῷ κενῷ τούτῳ ὁ *L. Petit* ἐνθ' ἀν. σ. 26 τοποθετεῖ τὸν Ἀνατόλιον καὶ τὸν Νικήταν τῷ δὲ 1031 βλέπομεν ἤδη ἀρχιερατεύοντα τὸν Θεοφάνη, τούτου δὲ προκείμενος εἶνε δυνατόν νὰ ὑπῆρξεν ὁ ἀρχαῖος ἐκαῖνος Ἰσιδωρος.